

LUNDS UNIVERSITET
Språk- och litteraturcentrum
Avdelningen för nordiska språk
Karin Wenzelberg

MAGISTERUPPSATS
VT 2007

Motstridigt samspel mellan ord och bild

**En kvalitativ undersökning av samspelet mellan text, bild
och omgivande komponenter i Sydsvenska Dagbladet**

Handledare: Marit Julien
Språk- och litteraturcentrum

Sammandrag

Med denna uppsats undersöker jag med kvalitativ metod *om*, på *vilket sätt* och i *vilken utsträckning* som en svensk dagstidnings text, bild och i viss mån även omgivande komponenter samspelar. Undersökningsmaterialet består av fem nyhetsartiklar publicerade i Sydsvenska Dagbladet mellan år 2005 och 2007. Artiklarna behandlar ämnet hemlösa personer. Resultatet visar att bild och text ofta har en liknande form om man jämför bildkomposition och textdisposition. De hemlösa skildras något oftare som objekt och upplevare, både i text och i bild, medan de icke-hemlösa framställs som subjekt i bild och har i texten främst funktion som agent. Trots objektifiering av de hemlösa i bild nämns privata uppgifter och känslotillstånd i tillhörande text; trots att de icke-hemlösa framställs som subjekt i bild utelämnas ofta en djupare beskrivning av dem i text. Samspelet kan därför anses något motstridigt. Vidare sätter utformningen av sidan i vissa fall de hemlösa i en kontext som möjligen understryker de fördomar som kan tänkas finnas.

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Uppsatsens disposition	5
2 Bakgrund	6
2.1 Exempel på tidigare forskning om tidningars utformning	6
2.1.1 Tidningars grafiska utformning	6
2.1.2 Samspel mellan bild och text	7
2.2 Sydsvenska Dagbladets strategi	8
2.3 Hemlösa personer i media	9
2.3.1 Definition av begreppet ”de andra”	9
2.3.2 Tidigare forskning om skildrandet av hemlösa personer i media	9
3 Analysmetoder	11
4 Material	13
5 Analys av sida och bild	15
5.1 Sidan	15
5.2 Bilden	20
5.2.1 SDS1	22
5.2.2 SDS2	23
5.2.3 SDS3	25
5.2.4 SDS4	26
5.2.5 SDS5	27
5.3 Sammanfattande diskussion av sid- och bildanalysen	27
6 Textanalys	30
6.1 Innehåll	30
6.1.1 Disposition	30
6.1.2 Rubrik och underrubrik	33
6.1.3 Tema och proposition	35
6.1.4 Process och deltagarroll	38
6.1.5 Attityd	41
6.2 Sammanfattande diskussion av textanalysen	44
7 Resultat	46
8 Avslutande diskussion	49
Litteratur	51
Textförteckning	53
Bilagor	
Bilaga 1	54
Bilaga 2	55
Bilaga 3	56
Bilaga 4	57
Bilaga 5	58

1 Inledning

Den som läser en dagstidning möts inte bara av text. Nyheter förmedlas inte enbart i text – de gestaltas också i bild och i grafisk utformning. Lars Melin (2000:83) menar att ”[e]n bild föreställer och en text resonerar”. Det visuella budskapet tycks under senare årtionden blivit en betydligt viktigare del i svenska dagstidningar. Tidningar och tidskrifter var inledningsvis i princip textbaserade medium, men idag är bildjournalistiken av hög relevans i nyhetsframställningen, kanske mest tack vare bättre tekniska möjligheter. Tidningarna blir allt mer visuella till följd av allt mer utvecklade datorer som ger nästintill oändliga möjligheter att grafiskt formge nyheter och reportage.

Tidningar och tidskrifter påverkar sina läsare på många plan, ofta kanske mer eller mindre undermedvetet. De kan på så sätt sägas bidra till att forma läsarens världsbild. Fotografier har en förmåga att få läsaren att betrakta det som visas som faktum. Trots dagens många tekniker för bildmanipulation anses fotografier förmodligen fortfarande vara ett starkt bevis eller argument i dagstidningar och tidskrifter, och visuella budskap spelar således en stor roll i vårt dagliga liv. Text och bild kan tillsammans eller var för sig subtilt påverka betraktaren och fästa information, men också åsikter, i minnet. Samspelet mellan text och bild kan även ge ett motstridigt intryck. En bild kan meddela en annan innebörd än den som skildras i tillhörande text och på så vis kan det finnas en viss inkonsekvens i samspelet dem sinsemellan.

I denna uppsats undersöker jag hur text, bild och omgivande komponenter samspelar i Sydsvenska Dagbladet. Undersökningsmaterialet består av fem artiklar som berör ämnet hemlösa personer. Eftersom materialet behandlar samma ämne går det även att skönja en tendens hur Sydsvenska Dagbladet generellt förhåller sig till de hemlösa, både i bild och i text.

1.1 Syfte

Med utgångspunkt i undersökningsmaterialet är det övergripande syftet i denna uppsats att se *om*, på *vilket sätt* och i *vilken utsträckning* som artiklarnas text, bild och i viss mån även omgivande komponenter samspelar. Jag klarlägger om bild och text uttrycker samma förhållande, vilken funktion de porträtterade personerna har i bild respektive text samt om vissa aspekter speciellt framhävs. Samtliga undersökta artiklar behandlar samma ämne:

hemlösa personers situation i Skåne. Det skall påpekas att tanken med uppsatsen inte är att kritisera Sydsvenska Dagbladet, utan att kartlägga undersökningsmaterialets funktion.

Min hypotes är att det finns en viss inkonsekvens i interaktionen mellan bild och text i undersökningsmaterialet. Jag tror således att bild och text väcker skilda reaktioner hos läsaren om de upplevs separat. Bilden tror jag ofta uppfyller det som gemene man förväntas tänka om en hemlös person: en medfaren människa i luggslitna kläder där den porträtterades materiella tillhörigheter visas, medan texten förmedlar en mer neutral – och måhända mer rättvis – återgivning av händelsen.

1.2 Uppsatsens disposition

Efter det inledande kapitlet ges i kapitel 2 en bakgrund till ämnet för denna uppsats med avsikt att sätta uppsatsen i en kontext. Kapitlet är uppdelat i mindre avsnitt där jag bland annat ger exempel på tidigare forskning inom området som rör tidningar och tidningsläsning, redogör för Sydsvenska Dagbladets interna riktlinjer, samt förklarar begreppet ”de andra” som är centralt för denna uppsats. Jag ger även en kortfattad bakgrund till tidigare forskning angående hur hemlösa personer framställts i massmedia. Uppsatsens analysmetoder redogörs i kapitel 3, vilket följs av en beskrivning av undersökningsmaterialet i kapitel 4.

Resultatredovisningen inleds med en sid- och bildanalys som redogörs för i kapitel 5, och följs av en textanalys i kapitel 6. Kapitel 7 består av en diskussion där resultatet av sid- och bildanalysen relateras till resultatet av textanalysen med syftet att utreda hur samspelet mellan text och bild fungerar i undersökningsmaterialet. Avslutningsvis sammanfattas uppsatsen ur ett bredare perspektiv i kapitel 8 och förslag på framtida forskning ges.

2 Bakgrund

Forskningsfältet tidningar och innehållet i dessa kan hänföras till en rad olika vetenskapliga discipliner: journalistik, konstvetenskap, språkvetenskap, medie- och kommunikationsvetenskap, för att nämna några. I detta bakgrundskapitel redogör jag för ett begränsat urval av massmedial forskning för att sätta denna uppsats i ett större sammanhang. Jag ger exempel på forskningsområdet vad gäller tidningars utformning (2.1), beskriver Sydsvenska Dagbladets strategi (2.2), förklarar begreppet ”de andra” som är centralt för denna uppsats (2.3.1), samt redogör exempel på tidigare undersökningar om hur hemlösa personer uppmärksammas i media (2.3.2).

2.1 Exempel på tidigare forskning om tidningars utformning

Medier står ständigt inför förändring och numer har dagstidningar i Sverige ett någorlunda homogent utförande. Relativt nyligen övergick morgontidningarna från det s.k. broadsheet-formatet till tabloidformat, vilket innebar att morgontidningarna antog ett storleksmässigt mindre format som tidigare använts av kvällstidningarna. Sydsvenska Dagbladet genomförde denna förändring etappvis och år 2004 var hela tidningen i tabloidformat (Fürstenberg 2007).

För att ge en bakgrund till tillvägagångssättet i denna uppsats ges i detta avsnitt exempel på forskning som rör tidningars utformning. Avsnittet är uppdelat i mindre delar. I 2.1.1 presenteras en mindre översikt över forskning på tidningars rent grafiska utförande och hur läsaren beter sig vid en lässituation, i 2.1.2 refereras ett litet urval av tidigare undersökningar vad gäller samspelet mellan bild och text.

2.1.1 Tidningars grafiska utformning

Vid studier inom området tidningars utformning och läsarens beteende används som hjälp ofta utrustning som avkänner läsarens ögonrörelser. I en studie som genomfördes av Holšánová, Rahm och Holmqvist (2006:75 ff) visade det sig att tidningsläsare inte *läser* tidningen i ordets rätta bemärkelse, utan snarare ”skannar” uppslaget efter en intressant ingångspunkt. När läsaren funnit en sådan punkt stannar denne upp och läser en liten stund, för att sedan fortsätta avsöka efter en ny ingångspunkt. Vidare konstaterar författarna att bilder, rubriker, faktarutor och insprängda citeringar ofta fungerar som ingångspunkter, medan färgtryck inte tycks vara

av alltför stor vikt för undersökningsdeltagarna. Huruvida färgtryck spelar en roll eller inte vid läsning får skilda resultat i olika undersökningar och är omdebatterat (Holšánová m.fl. 2006:75 ff). Holšánová m.fl. (2006:73 f) nämner även en dansk studie av Hansen 1994 där resultatet visade att tidningsläsarna i studien först studerade bilder, därefter annan grafik, följt av rubriker och sist själva brödtexten.

Holmqvist och Wartenberg (2005:6 ff) omtalar en studie där det konstaterades att uppslag med många annonser bläddras snabbt förbi. Författarna noterade att läsarna först lade märke till den högra sidan och ofta ett dominerade fotografi eller rubrik; snart därefter rörde sig blicken till den vänstra sidan och läsaren började läsa, oftast i mitten av den övre halvan av sidan. Holmqvist och Wartenberg menar även att läsaren ofta ser stora objekt i tidningen tidigare än små objekt. (Holmqvist och Wartenberg 2005:6 ff.)

2.1.2 Samspel mellan bild och text

Det finns flera exempel på tidigare forskning inom området bild och text i samspel och i detta avsnitt presenteras ett mycket litet urval.

Jana Holšánová ger i *Olika perspektiv på språk och bild och deras samspel : Metodologiska reflektioner* (1999) en sammanfattning över olika metoder i undersökningar som rör sig kring multimodalitet. Multimodalitet innebär "[...] att informationen uttrycks på olika sätt, med olika modaliteter (skrift, tal, bild och andra visuella medel) som sedan kombineras till en 'sammansatt grafisk produkt' [...]" (Holšánová 1999:117). Holšánová grupperade de olika perspektiv som använts i tidigare undersökningar och fann sammanlagt sex olika tillvägagångssätt som även presenteras i korthet.

Svensk sakprosa publicerade år 1997 Per Ledins "*Med det nyttiga skola vi söka att förena det angenäma...*" : *Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare* där Ledin analyserade den svenska veckopressens pionjärer under 1700- och 1800-talet. Syftet var att ge en beskrivning av olika typer av text-, bild- och stilmormer och förklara dessa utifrån bestämda föresatser (Ledin 1997:7).

År 2001 publicerades en uppföljning till ovan nämnda uppsats: *Veckopressens historia del II* (Ledin 2001). Där analyserades veckotidningarna Allers och Året Runt, publicerade under 1900-talet, och bl.a. undersökte författaren hur dessa texter samspelade med bilder och grafiska element. Artiklarna i veckotidningarna analyserades efter genre: naturhistoria, recept och heminredningsråd, annonser samt frågespalter. Resultatet visade bl.a. att bilder och layout

konkurrerade alltmer med texten under 1900-talets gång. Text och bild gick innehållsligt ofta i samma riktning under den undersökta tidsperioden och hade således ett relativt gott samspel.

Gudrun Alinder gjorde i *Ord och bild i samverkan* (1999) ett försök till att inventera och utveckla analysmetoder att använda vid undersökning av samspelet mellan text och bild. Alinders textanalys utgick från Hellspong och Ledin (1997) och bildanalysen utgick främst från Kress och van Leeuwen (2006), men även annan litteratur användes. För att pröva metoderna och funktionen av en kombination av dem gjorde Alinder en mindre analys av rörliga bilder ur tre cd-romskivor.

Denna uppsats kan sägas använda det som Holšánová (1999:118) beskriver som tillvägagångssätt (1), vilket innebär ”att analysera text och bild var för sig som två betydelse-skapande system och att titta på det som är utmärkande för det ena och det andra”. De övriga undersökningar som redogjorts för ovan genomför en jämförelse över tid, en genre-beskrivning eller utgår från cd-romskivor, vilket ingetdera görs i denna uppsats. Däremot utgår metoden, som flertalet forskare ovan använt, i stort från samma teori vilken beskrivs närmre i kapitel 3.

2.2 Sydsvenska Dagbladets strategi

Lennart Hedstigen, nyhetschef på Sydsvenska Dagbladet, och Camilla Sylvan, vik. nattchef, menar att i Sydsvenska Dagbladet är brödtextens och rubrikens samspel något viktigare än textens samspel med bild (muntl. 070801). Skälet till detta är att Sydsvenska Dagbladet har som ambition att välja ut den bästa bilden. Av den anledningen kan bilden ibland tyckas ge en annan vinkel på nyheten än vad texten förmedlar; det kan även fokuseras på en person som knappt nämns i tillhörande text. Bilden får dock aldrig motsäga textinnehållet. Hedstigen och Sylvan menar att ämnen som kan betraktas som känsligare, t.ex. hemlöshet, kräver mer arbete vid bildval och redigering. Vad gäller språkliga riktlinjer på Sydsvenska Dagbladet har tidningen en anställd språkvårdare och det förs ofta diskussioner om ordval. Generella riktlinjer är t.ex. att undvika engelska direktlån och att sydsvenska dialektala variationer tillåts i viss mån, som t.ex. *ifjor* i stället för *ifjol*. (Hedstigen och Sylvan 2007.)

2.3 Hemlösa personer i media

I avsnitt 2.3.1 ges en definition av begreppet ”de andra” som kan sägas prägla undersökningsmaterialet i denna uppsats. I avsnitt 2.3.2 redogörs för ett urval av tidigare forskning som rör hemlösa personer i svensk media.

2.3.1 Definition av begreppet ”de andra”

I avbildandet av människor genom historien har det alltid funnits en slags fascination för ”de andra” i samhället. Hirsch (2000) menar att ”de andra” traditionellt definieras som exempelvis kvinnor, färgade, homosexuella och andra som genom tiderna blivit nekade socialt, ekonomiskt och politiskt inflytande. Dit räknas även de som inte har framförallt konventionella västerländska föreställningar och tankegångar. ”De andra” har i regel framställts som statiska objekt, och inte som dynamiska subjekt med samma egenskaper och sociala förutsättningar som betraktaren. På så vis har dessa samhällsgrupper blivit avbildade med dubbla syften: dels för att dokumentera en kultur eller en avvikande livsstil, dels för att ge ett visst underhållningsvärde. Följaktligen har förutfattade meningar kring dessa grupper fått fäste och legat till grund för historieskrivningen och tolkningen av den. Detta eftersom de samhällsgrupper som ansett sig överordnade behärskat tekniken och kunnat sprida bilderna. På detta sätt har dessa grupper haft en betydande makt över information, och i förlängningen folks kunskap och åsikter. (Hirsch 2000:148.)

I denna uppsats konkretiseras dokumentationen av ”de andra” i artiklar om hemlösa människor publicerade i morgontidningen Sydsvenska Dagbladet. Fotograferna som har tagit bilderna kan sägas stå socialt ovan de porträtterade hemlösa, likaså gör reportrarna som dokumenterar skriftligt. De befinner sig socialt ovan ”de andra” samtidigt som de ur sitt perspektiv återger de hemlösas berättelser i text och bild.

2.3.2 Tidigare forskning om skildrandet av hemlösa personer i media

Peter Swärd undersökte i *När de utsatta får en röst i medier: den nordiska gatutidningsrörelsen* (2004) bl.a. vilken bild av hemlösa personer som förmedlas av de hemlösa själva i gatutidningarna. Resultatet visade att de hemlösa ofta ger en relativt likartad beskrivning av deras livssituation. Variationerna är få och i stället berättar de om sina liv efter

de mönster som t.ex. massmedia och myndigheter tillhandahåller. Ofta ser de hemlösa sina problem utifrån individuella förhållanden, t.ex. en bekymmersam uppväxt, missbruk, etc.

Maja Hultén och Sofie Johansson har i c-uppsatsen *Hemlös = trashank? En kvalitativ studie av Malmö kyrkliga Stadsmissions och Hemlösas förenings julkampanjer 1999 och 2000* (Lunds universitet 2001) kvalitativt analyserat julkampanjer till förmån för hemlösa personer. De har även intervjuat hemlösa människor som därigenom fått kommentera den bild som allmänheten fick om de hemlösa genom kampanjen. Resultatet visade att Stadsmissionens julkampanjer använde material där de hemlösa framställdes som smutsiga missbrukare medan Hemlösas förening använde sig av mer objektiva eller opartiska kampanjbilder.

I c-uppsatsen *Hemlösa kvinnor i massmedia* av Sara Carlsson och Marie Thand (2004) vid Stockholms universitet analyserades hur Dagens Nyheter framställde hemlösa kvinnor i text under åren 1993 och 2003 med främst kvantitativ metod. Resultatet visar att de hemlösa kvinnorna ofta framställdes på ett icke nyanserat sätt. Flertalet artiklar hade en fördömande attityd, men det fanns även artiklar som beskrev hemlösa kvinnor i andra sammanhang än prostitution, missbruk och psykisk ohälsa.

3 Analyismetoder

Undersökningsmaterialet analyseras med kvalitativ metod. Det finns en inbyggd risk med kvalitativ analys: risken för subjektivitet och övertolkningar. Jag har eftersträvat en objektiv och vetenskaplig hållning mot undersökningsmaterialet och ger genomgående underbyggda exempel för att förebygga en subjektiv tolkning. Det centrala målet med undersökningen är att kartlägga samspelet mellan bild och text i det valda materialet. Jag gör i denna uppsats en uppdelning mellan bild och text för att se vilken funktion de har både separat och i samspel. Jag reducerar sålunda inte bilden till att enbart verka i förhållande till text utan analyserar den även som ett enskilt visuellt förhållningssätt gentemot nyheten.

Till en början analyserar jag materialet utifrån den sida det återfinns. Jag undersöker hur tidningssidan är uppbyggd och hur de artiklar som denna uppsats utgår från fungerar i samverkan med kringliggande komponenter. Som stöd för resonemanget använder jag artiklar rörande ögats rörelser vid tidningsläsning av Holšánová m.fl. (2006) och Holmqvist och Wartenberg (2005). Jag utgår även från *Göra tidning* (Andersson-Ek m.fl. 1998). *Göra tidning* används och har tidigare använts vid flera av Sveriges högre lärosäten där journalistik-utbildningar bedrivs och torde således ha format en stor del av den svenska journalistkåren med sådan examen.

Därefter gör jag en översiktlig bildanalys med utgångspunkt i *Reading images : The grammar of visual design* (Kress och van Leeuwen 2006) där jag främst utgår från kapitel 4. Jag använder till viss del även *Pictures on a page. Photo-journalism: Graphics and Picture Editing* (Evans 1978) samt Hirdmans *Tilltalande bilder : Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt* (2002). Den nämnda litteraturen tillhandahåller flertalet analysredskap som beskrivs närmre i avsnitt 5.2. Jag analyserar i första hand perspektiv och bildkomposition, gester och ansiktsuttryck. Jag gör inte en djupgående bildanalys då det är ett arbete som inte ryms inom ramen för denna uppsats utan uppehåller mig enbart vid de aspekter som jag anser vara mest relevanta.

Vid textanalysen arbetar jag utifrån *Vägar genom texten* av Hellspong och Ledin (1997). Jag har valt att använda mig av den senare delen av boken, främst kapitel 8 och 9, men även andra avsnitt som jag ansett relevanta i analysarbetet. De valda kapitlen ger analysredskap vad gäller dels den ideationella strukturen, dels den interpersonella strukturen, vilka förklaras nedan. Jag använder även valda delar av en strukturell analys i *Metoder för brukstextanalys* av Hellspong (2001:61-67). Vad gäller rubrikanalys utgår jag främst från Andersson-Ek m.fl. *Göra tidning* (1998:45-58). Tillvägagångssättet beskrivs närmre i

kapitel 6. Textanalysen är liksom sid- och bildanalysen inte tänkt vara uttömmande. Det vore inte möjligt i denna uppsats. Analyserna är i stället avsedda att ge en god karakteristik av undersökningsmaterialet för att därefter, i enlighet med huvudsyftet, kunna kartlägga samspelet mellan bild och text.

Både Kress och van Leeuwen (2006), som jag utgår från vid bildanalysen, och Hellspång och Ledin (1997), som används vid textanalysen, kan sägas ta avstamp i samma teori och rör sig kring liknande företeelser, så som ideationell och interpersonell struktur (se Ledin 1997:46-54). Det är alltså möjligt att göra en ideationell och interpersonell analys av både bild och text. Denna nära relation gör att resultaten av respektive analys i denna uppsats lättare kan jämföras. Ideationell textanalys innebär att man undersöker texters idéer och spelet som sker mellan dem genom att försöka förstå innehållsmönstret (Hellspång och Ledin 1997:115); att synliggöra den ideationella strukturen i en bild innebär att man undersöker relationer och skeenden i själva bilden (Ledin 1997:51). I text innebär en interpersonell analys att man undersöker textens sätt att närma sig läsaren, och hur det mönster som samspelar med läsaren ser ut och fungerar (Hellspång och Ledin 1997:158); i bild innebär en interpersonell analys att man undersöker betraktarens och en avfotograferad persons förhållande till varandra (Ledin 1997:53). En kombination av Kress och van Leeuwens bildanalysteori och Hellspångs och Ledins textanalysmetod har använts i tidigare undersökningar som rör samspel mellan bild och text, t.ex. Alinder (1999) och Ledin (1997), vilka nämndes i 2.1.2.

Slutligen diskuterar jag resultaten av bild- och textanalyserna med främsta utgångspunkt i resonemanget som förs i *Olika perspektiv på språk och bild och deras samspel* : *Metodologiska reflektioner* av Holšánová (1999), som även nämndes i 2.1.2.

4 Material

Undersökningsmaterialet i denna uppsats består av artiklar ur Sydsvenska Dagbladet. Tidningen ägs sedan 1994 av Bonnier AB (Hadenius och Weibull 2003:62) och betecknas vara oberoende liberal (Sydsvenska Dagbladet, se litteraturförteckning). Tidningens upplaga år 2006 var i genomsnitt ca 140 000 exemplar på söndagar, och ca 123 000 på vardagar (Sydsvenskan, s. A2, 070801). Enligt Fürstenberg (muntl. 070806) marknadsförs tidningen med inriktning på regionen kring Lund och Malmö och varierar mellan två och tre upplagor. Den första upplagan distribueras till de kommuner som ligger i utkanten av tidningens upptäckningsområde och till övriga Sverige, den andra till bland annat Lunds kommun, den tredje till Malmö med omnejd. Malmöborna får således i viss mån en mer aktuell tidning än de som bor längre bort (Fürstenberg 2007). I denna uppsats analyserar jag artiklar ur den tredje upplagan. Möjligen skiljer sig artiklarna som analyseras i denna uppsats från andra upplagor. Om så är fallet tror jag emellertid inte att det påverkar mitt resultat nämnvärt, dessutom når den tredje upplagan en förhållandevis stor läsekrets.

Jag har i denna uppsats valt att analysera tidningsartiklar rörande hemlösa personer. Anledningen till detta är att tidningen ofta kanske kan vara det främsta medium för läsaren att möta de hemlösa. På behörigt avstånd kan läsaren betrakta och läsa om ”de andra” i samhället. Tidningen har således en funktion som ett slags fönster där en värld åskådliggörs, kanske långt bort från läsarens egen tillvaro, och som möjligen formar läsarens åsikter och värderingar. Det är av denna anledning särskilt intressant att se hur hemlösa personer skildras av Sydsvenska Dagbladet i text och bild.

Vid urvalet var mitt främsta krav att enbart använda pappersutgåvan av tidningen eftersom papperskvalitén och tryckets karaktär på tidningspapper skulle gå förlorad vid analys av exempelvis mikrofilm eller andra slags kopior. Då Sydsvenska Dagbladet arkiverar pappersutgåvan under två år är sålunda undersökningsmaterialet hämtat från tidsperioden 2005-2007. Som tidigare nämnts övergick Sydsvenska Dagbladet till tabloidformat år 2004 och följaktligen är undersökningsmaterialet i denna uppsats enbart i tabloidformat.

Vid urvalet har jag enbart utgått från de artiklar som också innehåller bilder. Antalet bildförsedda artiklar som handlar om hemlösa personer i Sydsvenska Dagbladet under åren 2005-2007 uppgår till sex stycken, varav fem är nyhetsrapporteringar och en ett personporträtt av en före detta hemlös man¹. Jag har valt att enbart använda mig av de fem nyhets-

¹ Artikelsökningen gjordes via Mediearkivet (www.mediearkivet.se) 070317 där sökorden hemlös + sydsvenskan och uteliggare + sydsvenskan användes.

rapporteringarna eftersom personreportaget handlar om en icke-hemlös. De fem nyhetsrapporteringarna har förmodligen tillkommit under liknande omständigheter som torde skilja sig åt från personporträttet.

Artiklarna som min analys utgår från är: "*Rena rama angiveribladet*" (SDS1), *Kyrkan driver bort de hemlösa* (SDS2), *Hemlösa fick läkarmottagning* (SDS3), *Uteliggares tält eldades upp* (SDS4), "*Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute*" (SDS5), (se textförteckning). Sidorna återfinns som bilagor (se bilaga 1-5).

Samtliga artiklar är enligt signatur producerade av olika journalister och fotografer och därmed torde resultatet ge en nyanserad bild av Sydsvenska Dagbladets rapportering kring hemlösa personer. Tre av artiklarna, SDS1, 4 och 5, har redigerats av samma person vilket innebär att samma person satt rubrik och formgett de berörda sidorna. Detta ger en viss problematik i undersökningen, men eftersom tyngdpunkten i denna uppsats ligger i samspelet mellan bild och text anser jag inte att det påverkar resultatet i den mån att det inte längre kan anses representativt för denna uppsats syfte. De analyserade artiklarna är publicerade under en tvåårsperiod vilket gör det möjligt att undersöka Sydsvenska Dagbladet mer generella hållning gentemot hemlösa människor. Dock skulle det behövas ett mer omfattande material för att kunna redogöra för en tydlig tendens och denna uppsats har snarare som möjlighet att ge en indikation.

Somliga artiklar som analyseras har en kort resumé med hänvisning till artikeln på tidningens förstasida eller på förstasidan i den del där artikeln återfinns som helhet, en s.k. puff (Andersson-Ek m.fl. 1998:225). Jag använder endast den fullständiga artikeln och inte de korta sammanfattningarna. Jag undersöker inte heller artikelns placering till övrigt innehåll i tidningen som helhet utan enbart översiktligt den sida där artikeln återfinns som fulltext. Av utrymmesskäl utelämnas likaså en färganalys i sid- och bildanalysen.

5 Analys av sida och bild

I tidningar är oftast det verbala och det icke-verbala tätt förbundet med varandra. I detta kapitel undersöker jag det som rent visuellt möter läsaren: hur artiklarna och tidningssidan är utformade och det som läsaren ser utan att just läsa. Jag undersöker i avsnitt 5.1 hur sidan är utformad. Där berör jag även rubrikernas utförande och samspelet mellan rubrik, bildtext och bild. Därefter följer en övergripande bildanalys i avsnitt 5.2. Som nämnts tidigare analyserar jag bilden som en enskild komponent i nyhetsframställningen och inte underordnad tillhörande text. Syftet är att undersöka vad det är som visas, på vilket sätt och vilka signaler detta kan tänkas förmedla. I avsnitt 5.3 diskuteras resultatet av sid- och bildanalysen sammanfattningsvis.

5.1 Sidan

Tidningstexter förmedlar sitt budskap med rubriker, ingress, fetstilt text. Samtliga artiklar som undersöks innehåller dessa attribut. De analyserade artiklarna är tryckta sida vid sida med andra artiklar, notiser och reklam vilket också torde påverka intrycket av artiklarna. I detta avsnitt analyserar jag översiktligt hur de sidor där undersökningsmaterialet återfinns är utformade; likaså analyseras i viss mån relationen mellan bild, rubrik och bildtext. Jag redogör även kortfattat för huvudinnehållet i artiklarna för att läsaren lättare skall kunna orientera sig i kommande analyser som genomförs i denna uppsats. Resultatet av sidanalysen diskuteras kort i 5.3 gemensamt med resultatet av bildanalysen (5.2).

Rubrikerna fungerar dels främst som en rubrik för texten men de kan också utläsas som en rubrik för bilden. Hirdman (2002:25) menar att rubriken i första hand ger bilden ett sammanhang och styr således förståelsen för det vi ser. Gemensamt för samtliga rubriker i undersökningsmaterialet är att de täcker alla spalter vilket gör att artikeln blir grafiskt sammanhållen. Rubrikerna i SDS3 och SDS4 saknar underrubrik medan övriga rubriker upptar flera rader. Både huvud- och underrubrikerna är s.k. vänsterkantsrubriker: varje rad börjar i vänsterkanten utan krav på att fylla hela utrymmet (Andersson-Ek m.fl. 1998:50). Andersson-Ek m.fl. (1998) menar att det anses leda till orytmisk läsning om det är mer än fyra bokstävers skillnad mellan raderna i rubriken, vilket inte heller inträffar i de undersökta artiklarna och de upplevs i stället som symmetriska. Samtliga artiklar som undersöks är

skiljda åt från övrigt material på sidan med tunna linjer, vilket också bidrar till att artiklarna uppfattas som mer sammanhållna.

Vad som nämnts i avsnitt 2.1.1 är det ofta artiklar på den högra delen av uppslaget som först drar till sig läsarens blick, och särskilt ifall de har fetstilt rubrik och är den dominerande artikeln på sidan; snabbt därefter fäster läsare blicken på den vänstra sidan och då ofta i närheten av mitten av sidan (Holmqvist och Wartenberg 2005:7 f). Samtliga artiklar som undersöks är satta på en plats där läsaren troligtvis uppmärksammar dem i ett tidigt skede: nära mitten på antingen den högra eller vänstra sidan. SDS1, 2 och 5 är satta på vänstersidan och SDS3 och 4 på högersidan. Vad som också har inverkan på huruvida läsaren behåller blicken på sidan eller inte är mängden reklam på uppslaget. Vilka artiklar som omges av reklam och hur detta kan tänkas påverka läsarens uppfattning av artikeln redogörs för vidare nedan.

SDS1 är vertikalt ställd, och till vänster om den, separerad med en tunn linje, finns en tvåspaltad krönika som sträcker sig utefter hela sidan (se bilaga 1). Under SDS1 finns en kortare notis, även den separerad från SDS1 med en tunn linje. Den undersökta artikeln uppfattas som den dominerande på sidan av främst tre skäl utöver den upptagna ytan och textmängden. För det första är den tillhörande rubriken den största och har tjockast bokstäver på sidan. Vidare saknar krönikan och notisen ingress och underrubrik som gör att SDS1 utmärks ytterligare. Slutligen är SDS1 bildförsedd vilket övriga texter inte är, frånsatt krönikörens signaturbild längst ner på sidan.

SDS1 handlar om Socialstyrelsens kritiserade försök till kartläggning av Sveriges hemlösa människor. Personerna som intervjuas i artikeln är en hemlös man, en anställd på Stadsmissionen i Malmö samt en utredare på Socialstyrelsen. Bilden är satt under rubriken och visar en sittandes medelålders man i inomhusmiljö. Han ser ut att föra en diskussion med en person utanför bilden och har ett papper i ena handen. Rubriken *"Rena rama angiveribladet"* Hemlösa tycker att Socialstyrelsens enkät är kränkande. Stadsmissionen bojkottar den är som nämnts den mest dominerande rubriken på sidan. Vid tolkning av rubrik och bild i samspel är det något oklart vem mannen på bilden representerar: "hemlösa", "Stadsmissionen" eller "Socialstyrelsen". Citatet *Rena rama angiveribladet* indikerar att det är en motståndare till enkäten och rimligtvis borde bilden visa en sådan, även om det är tänkbart att mannen skulle kunna representera "Socialstyrelsen". Bildtexter kan fungera som ett slags verktyg, eller ett komplement, för att tolka bilden och förstå den ur rätt kontext och det är först i bildtexten i SDS1 som förklaring ges till vem som är fotograferad: "Hemlöse Tomas Lundqvist är mycket kritisk mot socialstyrelsens kartläggning av hemlösa [...]".

Rubriken kan således anses ha ett gott samspel med bilden: pappret i handen på mannen antas vara ”Socialstyrelsens enkät”, mannen gestikulerar argumentativt och symboliserar en motståndare till enkäten.

SDS2 upptar hela sidan och till artikeln hör två bilder, den ena betydligt större än den andra (se bilaga 2). Den större bilden är dominerande på sidan och tar ungefär hälften av ytan i anspråk. Den visar en präst med armarna i sidan och bakom honom, på längre avstånd, visas de hemlösas boplatser där tre män befinner sig. Den mindre bilden är omgiven av artikelns text och visar en medelålders man som sitter på en trottoarkant och röker. Bredvid honom står samma präst som i den större bilden och intar samma kroppsställning. I texten återges händelsen där hemlösa personer som bosatt sig i utkanten av en kyrkogård i Malmö blir avhysta. En präst försvarar de hemlösa och för deras talan gentemot kyrkogårdsförvaltningen och en hemlös man som bosatt sig på kyrkans mark ger sin kommentar.

Huvudrubriken i SDS2, *Kyrkan driver bort de hemlösa*, är satt mellan den stora bilden och artikelns text. Samspelet med bilden är något tvetydigt. Prästens kroppsställning och avståndet mellan honom och de hemlösa gör att läsaren kan tolka det som att prästen representerar *Kyrkan* som driver bort de hemlösa. Underrubriken, *Gatuprästen Bengt Ingvarsson: ”Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle”*, antyder dock att prästen för de hemlösas försvar, vilket klargörs i bildtexten. Rubrik och underrubrik i samspel med bilderna gör sidan dramatisk och torde locka till läsning. Namnet på prästen och dennes yrkestitel är dessutom i fetstilt typsnitt vilket upplevs ge en mer auktoriserad prägel än om det inte varit fetstilt.

Det tycks som om redigeraren för SDS2 söker finna en slags jämvikt i framställningen. Det vänstra partiet av sidan innehåller flera komponenter så som ingress, fetstilt underrubrik, samt den mindre bilden. För att jämna ut denna vänstertyngd innehåller texten i den högra delen samtliga förekommande mellanrubriker. Den stora bildens huvudmotiv, prästen, är också placerat till höger, något som påverkar jämvikten.

SDS3 handlar om invigningen av en läkarmottagning för hemlösa personer i Lund (se bilaga 3). Inledningsvis i artikeln ger en läkare och föreståndaren för det församlingshem som hyser läkarmottagningen en positiv kommentar till läkarmottagningen, därefter intervjuas en hemlös kvinna som ofta besöker det berörda församlingshemmet. Bilden visar två leende kvinnor som kramar varandra i förgrunden. I bakgrunden, på en bänk längs en husvägg, sitter fyra hemlösa personer.

SDS3 är den mest dominerande artikeln på sidan då den har den enda bilden på sidan, undantaget ett mindre porträtt av typen passfoto i en notis till höger. Till höger och nedan

SDS3 finns sju notiser av varierande storlek separerade med tunna linjer. Artikeln konkurrerar om utrymmet med de omgivande notiserna som sammanlagt upptar ca hälften av ytan på sidan. Mängden notisrubriker på sidan leder till att rubriken i SDS3 upplevs tappa fokus och textmassan flyter således samman med notiserna. Holšánová (2007:46) menar att mycket i tidningar läses ytligt och ”utan full uppmärksamhet och medveten tolkning”. Notisernas ämnen torde således präglade intrycket av SDS3. Den notis som löper längs långsidan på ytterkanten av sidan har rubriken *Hur var det att klippa band?* och samspelar således med invigningen av läkarmottagningen till den grad att den kan uppfattas tillhöra SDS3. De övriga närliggande notisers rubriker rör sig kring ämnen så som missbrukarvård, polisanmälningar och stölder, vilket kan tänkas påverka läsarens intryck av SDS3. Samtidigt som läsaren möter rubriken till SDS3, *Hemlösa fick läkarmottagning*, möts den även av t.ex. *Missbrukarvården får mer resurser*, *Affischering polisanmäld* och *Maskin stals på bygge*. I sammanställning med SDS3 gör de ett orättvist innehållsligt avtryck och det kan tänkas att läsaren förknippar hemlösa personer med missbruk och stölder. De notiser som inte berör dessa ämnen eller är av det mer positiva slaget, är satta längst ner i det högra hörnet – alltså mer eller mindre så långt bort från SDS3 som utrymmet tillåter. Hade i stället de närliggande notiserna handlat om mer positiva händelser, t.ex. prisutdelningar eller andra glädjande besked, är det tänkbart att de hemlösa i SDS3 uppfattas annorlunda.

Vad rör bilden i SDS3 torde kontrasterna i uttryck och kroppsspråk mellan personerna i förgrunden och de i bakgrunden på bänken göra att läsaren förmodligen drar slutsatsen att de hemlösa som nämns i rubriken sitter på bänken och icke-hemlösa befinner sig i förgrunden. Rubriken tillsammans med bilden gör att de hemlösa kan uppfattas som likgiltiga inför den hjälp som erbjuds då deras ansiktsuttryck och kroppshållning inte avslöjar någon glädje över att få en läkarmottagning. Bildtexten klargör inte vilka som sitter på bänken utan namnger endast de två icke-hemlösa kvinnorna i förgrunden. Det är således upp till läsaren att, kanske på grund av fördomar, dra slutsatsen att de hemlösa som omnämns i rubriken också är de som sitter på bänken.

Liksom mellanrubrikerna i SDS2 tycks de fetstilta refererade frågorna i löptexten i SDS3 ha karaktären att skapa jämvikt och symmetri i framställningen. Frågorna står i artikelns högra del, och blir en slags kontrung på ingressens svärta. Bilden ovanför innehåller dessutom mer mörka partier till vänster och ljusare till höger. På så vis balanserar frågorna även artikelns textmässiga utförande i förhållande till bilden.

SDS4 skildrar en hemlös man vars tält har blivit uppeldat av vandaler (se bilaga 4). Den hemlöse mannen på bilden befinner sig i en skogsdunge bland sina utspridda tillhörigheter.

SDS4 är den enda artikeln på sidan och är tryckt ovan två notiser och i övrigt omgiven av reklambudskap. Reklambudskapet strax nedan till höger, med svart botten och vita kapitäl, har rubriken "SLUTREA" och är dominerande på sidan och upplevs således kräva mer uppmärksamhet av läsaren än SDS4. Reklam bläddras ofta förbi, som nämnts i 2.1.1, och det är därför möjligt att många läsare bläddrar förbi SDS4.

Rubriken i SDS4 krävs för förståelsen av bilden. Rubriken meddelar att det är en uteliggares tält som blivit uppeldat: på bilden ses en man som står mitt bland de förmodade tältresterna, och han namnges i bildtexten. Utan rubrik torde det vara svårt att förstå bilden på detta sätt.

De omkringliggande komponenterna där SDS4 återfinns kan tänkas inverka på hur artikeln uppfattas. SDS4 innehåller ett allvarligt socialt problem, men omges av reklam som lockar med varor som antagligen är i princip otillgängliga för en hemlös person. Förutom den ovan nämnda dominanta reklamen annonseras det även för dyra kaffekokare, det görs reklam för affärsutbudet i Slottsstaden som kan sägas vara ett av Malmös finare områden. Dessutom har hyresgästföreningen en reklamannons längst ner på sidan med rubriken: "Kan hyresgäster sänka sina värmekostnader?". Även de två notiser som står strax nedan SDS4 kan tänkas inverka på hur artikeln uppfattas. Ämnena är vitt skilda: en handlar om Malmöskolors kamp i frågetävlingen *Vi i femman*, den andra handlar om två "bilskojare" som döms till fängelse. Dessa faktorer summerade gör att den hemlöse mannens livssituation kan upplevas hamna i en felaktig kontext.

SDS5 har till ämne tre studenter som bjuder hemlösa personer på mat, kaffe, tält och filter i kylan (se bilaga 5). Bilden visar en hemlös medelålders man iklädd vinterkläder med en kaffekopp i handen. Snett bakom honom står en yngre man som tittar med ett litet leende på den hemlöse. Bredvid den yngre mannen står en tredje person som till större delen är utanför bilden.

SDS5 har reklam både nedanför och till vänster som tillsammans upptar ca två tredjedelar av den totala ytan i likhet med sidan där SDS4 finns. Reklamen lockar läsaren med varor och tjänster som troligtvis är otillgängliga för en hemlös, så som skoinlägg, glasögon och måleritjänster. Även Sydsvenska Dagbladet har en annons för deras jobbsöktjänst. Reklamen är förmodligen riktad till den genomsnittlige läsaren och då varorna och tjänsterna är utom den hemlöses räckhåll kan läsaren uppleva ett större socialt avstånd till den hemlöse. Bakgrunden i bilden till SDS5 är ljus då marken är snötäckt. Detta gör att SDS5 samman-smälter något med nedanstående reklam. Den mörka bilden till glasögonreklamen till vänster konkurrerar i hög grad med bilden till SDS5 om betraktarens blick.

Rubriken är satt ovan bilden: ”*Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute*”, med underrubriken: *Studenter bjöd stadens hemlösa på tält, en filt och kaffe*. Andersson Ek m.fl. (1998:48) menar att en rubrik skall klargöra vem som sagt vad för att inte påverka läsarens tolkning i felaktig riktning. Subjektet i underrubriken, *studenter*, är inte det som uttalar citatet och huvudrubriken skulle på så vis kunna misstolkas. Då den hemlöse mannen på bilden är centrerad och står framför de två studenterna, alltså närmst betraktaren, kan det tänkas att det är han som citeras. Underrubriken innehåller både *studenter*, *hemlösa* och *kaffe*, vilket alltsamman återfinns på bilden. Bildtexten namnger personerna på bilden. Rubrik och bildtext kan således sägas ha ett gott samspel med bilden i SDS5.

5.2 Bilden

Samtliga bilder i undersökningsmaterialet har analyserats utifrån främst Kress och van Leeuwen (2006), men även Evans (1978) samt Hirdman används (2002). Analysen har som syfte att undersöka bildens komposition och tekniska kvaliteter, samt åskådliggöra relationen mellan betraktare och den avfotograferade personen eller personerna. Jag gör en mindre analys av bilderna då en djupare och mer omfattande är ett arbete som inte ryms inom ramen för denna uppsats. Jag redogör således enbart för de aspekter jag anser främst präglar bilden och intrycket av den.

Gemensamt för de analyserade artiklarna är att fotografen, som med hjälp av kameravinkel och -position styr vilket utsnitt av verkligheten betraktaren skall få ta del av, inte själv är hemlös. Denne betraktar och förmedlar vidare till läsaren en visuell bild av ”de andra” utan hänsyn till att fotografen själv står utanför detta liv. Fotografen, tillsammans med redigeraren, besitter således rimligtvis en stor makt vad gäller hur hemlösa personer framställs i bild i tidningen och kan på så sätt subtilt forma läsarens uppfattning.

Hirdman (2002:48 ff) menar att bilder innehåller vissa element som skapar en relation mellan den avfotograferade och betraktaren och förklarar hur vi skall förstå det som visas. Elementen, s.k. retoriska komponenter, består av gester, färger, ansiktsuttryck, blickar och bildperspektiv. Utifrån dessa förutsättningar skapar sig betraktaren, kanske omedvetet, ett mer eller mindre distanserat förhållande till det åskådliggjorda. (Hirdman 2002:48 ff.)

Det finns en stor variation vad gäller avstånd till den avbildade, s.k. bildutsnitt, men i huvudsak går följande fyra att utskilja: extrem närbild, närbild, medeldistans samt långdistans (Hirdman 2002:48). Kress och van Leeuwen (2006:124 ff) nämner ett slags socialt avstånd

som betraktaren upplever med en avbildad person. Detta sociala avstånd har vissa likheter med bildutsnittet som nämndes ovan: ”nära personligt avstånd” vilket innebär att betraktaren är så nära att den skulle kunna hålla om den avbildade, de har en intim relation där man ser huvudet och ansiktet; ”långt personligt avstånd” innebär att de befinner sig så pass nära att de skulle kunna röra vid varandra och har ett vänskapsförhållande². Betraktaren ser den avbildade ungefär från midjan och uppåt. Vid ett ”nära socialt avstånd” är personerna bekanta eller har en affärsrelation där betraktaren ser den avbildade personen i helfigur. ”Långt socialt avstånd” är det avstånd som Kress och van Leeuwen beskriver skapas när en person vill se på en annan i helfigur eller att de har en mer formell affärsrelation. Personen ses i helfigur men också ytterligare utrymme finns i synfältet. Slutligen beskriver författarna ”offentligt avstånd”, det avstånd som upprättas mellan två främlingar som aldrig kommer att samspråka där man även ser flera andra människor. (Kress och van Leeuwen 2006:124 ff.)

De ovan nämnda relationerna som uppstår mellan en betraktare och en avbildad person är en upplevd eller tänkt relation, enligt Kress och van Leeuwen (2006:126), då de flesta personer som man ser i bilder oftast är främlingar. De avporträtterade är således framställda som *om de vore* vänner, främlingar eller ”de andra”. De nämnda avståndsbedömningarna liknar de som människor upplever i verkligheten vid möte med en annan människa: ju bättre man känner en person, desto mindre låter man det fysiska avståndet vara. Detta fysiska avstånd är bestämt efter kulturellt betingade normer och varierar sålunda efter den kultur vilken en människa är formad av. ”De andra” behöver emellertid inte nödvändigtvis vara fotograferade på lång distans för att uppfattas som ”de andra”. I stället kan exempelvis även olika tekniska kvaliteter, så som kameravinkel, komposition, kropps- och minspråk hos den avbildade, etc., påverka huruvida betraktaren upplever en avbildad som ”den andra” eller inte.

I likhet med avstånd har även kamerans vinkel i förhållande till de avfotograferade betydelse för betraktarens relation till den avfotograferade. Kress och van Leeuwen (2006:136 f) menar att en skev vinkel markerar en slags avskildhet mellan betraktaren och den avfotograferade medan en frontal vinkel innebär tvärtom ett slags engagemang mot händelsen som utspelas. Fotografen kan på detta sätt styra hur betraktaren kommer att uppfatta de avbildade (Kress och van Leeuwen 2006:136 f). Kameran kan även riktas från olika nivåer mot den som skall fotograferas för att på så vis skapa en illusion av ett slags maktförhållande mellan den avfotograferade och betraktaren (Hirdman 2002:48 f). Hirdman (2002:48 f) menar att en underifrån-vinkel ofta framställer en person som stor vilket kan tillskriva denne en

² Min översättning av Kress och van Leeuwens engelska termer.

högre auktoritet gentemot betraktaren; en ovanfrån-vinkel framställer däremot personen som liten vilket gör att betraktaren intar en slags maktposition i förhållande till den avfotograferade. Slutligen innebär ett parallellperspektiv att betraktaren och den avfotograferade får ett mer jämlikt förhållande sinsemellan vilket också är den kameravinkel som företrädesvis används i svensk pressjournalistik. (Hirdman 2002:48 f.)

Förutom kamerans vinkel och position kan gester och kroppsspråk tillskriva en avbildad människa status eller visa ett känslomässigt tillstånd. Hirdman (2002:49) menar att man i journalistiska bilder exempelvis ofta låter starka handrörelser tillsammans med en bortvänd blick attribueras män eller grupper i samhället med högre status. Även leenden har betydelse för hur en avbildad uppfattas av betraktaren då ett slags gemenskapsband mellan bildens subjekt och betraktaren skapas (Hirdman 2002:49). Blickar och ögonriktningar sänder signaler till betraktaren och kan även ställa krav på densamme. Kress och van Leeuwen (2006:116 ff) menar att en direkt adressering, en mötande blick, ställer mer eller mindre kravet på betraktaren att ingå en slags kvasi-social relation med den avbildade, medan en indirekt adressering, alltså icke-mötande blick, tillåter betraktaren att studera den avbildade ostört. Enligt Hirdman (2002:51) finns det i medier inte utrymme för ett utbyte av blickar eftersom utan dem förstärks en illusion av objektivitet. Kameran registrerar då ett pågående skeende och personen som fotograferas skulle då kunna vara för ”upptagen” för att kunna delta aktivt i fotografiet och kameran fungerar i stället som en neutral observatör. Däremot menar Hirdman (2002:49) att man i pressbilder ofta låter s.k. vanliga människor gestaltas stillasittande och med blicken riktad mot kameran och betraktaren.

Nedan följer en övergripande analys av bilderna i undersökningsmaterialet. Dispositionen i avsnitt 5.2.1-5.2.5 utgår utifrån de retoriska komponenter som redogjorts för ovan: komposition, bildtekniska särdrag, kroppsretorik samt blickar och ögonriktningar hos de avfotograferade. Dessa bildegenskaper synliggör rimligtvis hur Sydsvenska Dagbladet väljer att framställa hemlösa personer i bild, också i relation till betraktaren.

5.2.1 SDS1

Mannen på bilden i SDS1 är fotograferad på ett långt personligt avstånd och något ur en underifrån-vinkel. Han är medelålders, sitter med korsade bara ben och gestikulerar med ett papper i ena handen och tycks vara mitt i en diskussion; han är mustaschprydd och har lite längre hår. Mannen befinner sig i en ljust målad institutionsliknande inomhusmiljö, en

brandsläckare sitter på väggen i vad som tycks vara en hall. Hallen skapar djup i bildrummet som i övrigt upplevs som trångt då mannens kroppsdelar, och pappret som en förlängning av vänsterhanden, kraftigt avgränsar bilden³. Bilden slutar vid mannens knän vilket gör att uppmärksamheten koncentreras på mannens överkropp, och i förlängningen minspel och gester. En viss distans skapas mellan betraktare och den avfotograferade mannen trots att bilden är beskuren tätt intill mannens kropp. Både hans knä och högerhand har förstörade proportioner jämfört med kroppen i övrigt vilket gör att mannens ansikte, och därmed minspel och blick, får ökat avstånd gentemot betraktaren. Betraktaren borde av detta skäl ha vissa svårigheter att ingå i en kvasi-social relation med mannen. Det faktum att mannen befinner sig i en kal institutionsliknande miljö kan också tänkas föra honom bort från betraktarens tillvaro.

Mannen tillskrivs auktoritära egenskaper. Denna uppfattning uppstår inte enbart till följd av att han är fotograferad ur underifrån-vinkel och miljön han befinner sig i, utan även hans kroppsspråk. Pappret som mannen håller och sättet han gestikulerar med det kan upplevas som en referens till myndigheter eller en högre maktinstitution. Den oproportionerligt förstörade högerhanden förstärker gesten och därmed hans auktoritet. Blicken är riktad mot en förmodad samtalspartner utanför bildutrymmet och blicken tillsammans med de starka handrörelserna kan uppfattas som attribut som för mannen bortom de hemlösas sfär (jfr Hirdman 2002:49). Mannen i SDS1 är till viss del ett objekt för betraktarens blick, men de auktoritära egenskaperna som åstadkoms genom komposition gör att mannen får en annan roll gentemot betraktaren.

5.2.2 SDS2

Artikeln i SDS2 innehåller, som nämnts, två bilder varav den största, som är placerad överst på sidan, innehåller en icke-hemlös person i förgrunden. Den icke-hemlöse mannen i förgrunden befinner sig på medeldistans i förhållande till betraktaren och har prästklädsel under en uppknäppt skjorta; han har ett något tilltygat utseende som gemene man kanske brukar tillskriva hemlösa personer. Den icke-hemlöse mannen är oskarp då kameran skärpa är inställd på bakgrunden: en plats där de hemlösa bosatt sig med tält, parasoll, presenningar, cyklar och andra tillhörigheter. Prästen befinner sig på långt personligt avstånd i förhållande

³ Bildrum definieras i *Bildanalys : teorier, metoder, begrepp* (Cornell m.fl. 1988) som att man i plana bilder kan ge en illusion av en tredje dimension där ett slags verkningsrum upprättar en relation till betraktaren. Man kan även tala om bildrum i tredimensionella skapelser, i skulpturer. Bildrummet är beroende av sociala och individuella psykologiska villkor. (Cornell m.fl. 1988:60 f.)

till betraktaren vilket skulle kunna innebära en mer social relation gentemot betraktaren än om han befunnit sig på längre avstånd (Kress och van Leeuwen 2006:124). Prästens blick är riktad utanför bilden och möter aldrig betraktaren och på så sätt upprättas ändå en viss distans. De hemlösa i bakgrunden är fotograferade på offentligt avstånd och ingår således i ett mer formellt och opersonligt förhållande med både betraktaren och prästen. Då prästen är ur kamerafokus, är placerad längst till höger och har sin blick riktad utanför bilden till höger, upplevs det som om betraktaren får snegla över prästens axel för att iakttaga de hemlösa i skarpt fokus bakom honom. De hemlösa i sin tur tycks vara upptagna med något i bakgrunden och kan uppfattas som något oengagerade eller omedvetna om uppståndelsen omkring dem.

Trots att prästen och de hemlösa i bakgrunden befinner sig på ett offentligt avstånd i förhållande till varandra, tycks de ha en relation som vetter mot det personliga. Flertalet argument tyder på en mer personlig relation dem sinsemellan, t.ex. fokuseringen på de hemlösa. Hade prästen varit fotograferad i skarpt fokus skulle betraktarens uppmärksamhet mer direkt ha riktats mot honom i stället för en slags tudelad uppmärksamhet mellan de hemlösa och präst. Ytterligare faktorer som skulle kunna tyda på en mer personlig relation är prästens utseende som kan tyckas ha påtagliga referenser till de hemlösas utseende. Prästen i SDS2 står allvarsamt med armarna i sidan på båda bilderna och detta skulle kunna anses som en slags auktoritär pose. Dock upplevs prästen med en något diffus auktoritär funktion. Prästkragen, kroppsställningen och i viss mån ansiktsuttrycket tyder på makt, samtidigt har han ett slags utseendemässigt samspel med de hemlösa i bakgrunden. Även solen som blottas ovanför de hemlösa genom trädverket i bildens vänstra hörn gör att det skapas en mer personlig relation mellan de hemlösa och prästen. Solen går i en slags samklang med prästskapet och skapar dels mer harmoni i kompositionen, dels upplevas minska det fysiska avståndet mellan präst och de hemlösa.

I den mindre bilden i SDS2 sitter en man på trottoarkanten med ena benet utsträckt och röker en cigarett, nästintill nonchalant. Hans blick är vänd från betraktaren och det är svårt att relatera känslomässigt till denna person. I stället blir mannen till ett objekt för betraktarens blick. Prästen står bredvid honom med händerna i sidan och blicken riktad uppåt. De båda avfotograferade befinner sig på långt socialt avstånd i förhållande till betraktaren. Kamera-perspektivet är parallellt med den sittande vilket resulterar i att prästen fotografers utifrån ett underifrån-perspektiv. Detta perspektiv tillskriver prästen en viss auktoritet över både den avfotograferade hemlöse mannen och betraktaren. Då den hemlöse mannen sitter ner och den icke-hemlöse prästen står upp, kan betraktaren konstatera ett slags maktförhållande mellan dem. Den hemlöse mannen är fotograferad med en skev vinkel vilket enligt Kress och van

Leeuwen (2006:136 f), som nämnts ovan, markerar en slags avskildhet mellan betraktaren och den avfotograferade. Således torde betraktaren även av denna anledning uppleva att prästen innehar en slags makt – både över den sittande hemlöse mannen och över betraktaren.

5.2.3 SDS3

Bilden i SDS3 innehåller fyra synliga hemlösa personer sittandes på en bänk i bakgrunden i bildens vänstra del och två icke-hemlösa som står i förgrunden till höger. De hemlösa befinner sig på offentligt avstånd gentemot både betraktaren och de icke-hemlösa, medan de icke-hemlösa står mellan ett långt personligt avstånd och ett nära socialt avstånd gentemot betraktaren. Således upplever betraktaren förmodligen en mer personlig relation med de icke-hemlösa än med de hemlösa. Kvinnorna i förgrunden är som en del av betraktarens värld och det skapas ett engagemang för dem. De hemlösa är fotograferade i något sned vinkel, vilket tillåter betraktaren att studera dem över axeln på de icke-hemlösa.

Till skillnad från övriga bilder som analyserats bygger bilden i SDS3 till väsentlig del på spelet med kontraster: i komposition, mellan färgkontraster i svart och vitt, i de porträtterade personernas minspel och kroppsspråk. Fyra hemlösa personer sitter passivt på en bänk längs en mörk tegelvägg som för läsarens blick in i bilden. Bänken skapar ett djupt bildrum och den mörka tegelväggen står i kontrast till det ljusa huset bakom till höger i bilden, där även en ljus himmel skimtar ovanför. Den kvinna på bänken som sitter ytterst till vänster bär vit jacka och kontrasterar sålunda mot den mörka tegelbakgrunden och övriga personer på bänken. Hennes ljusa klädsel sätter en gräns för var bildens innehåll slutar till vänster. Den vita jackan till vänster skapar även en slags jämvikt i färgtonernas fördelning i bilden; en vit jacka återfinns också till höger. I kontrast mot de nästan likgiltiga ansiktsuttrycken och kroppshållningen de sittande har i bakgrunden, står två icke-hemlösa aktiva kvinnor i förgrunden till höger. De håller om varandra och den ena kvinnan, vars ansikte är halvt vänt mot kameran, ler stort.

Hirdman (2002:49) menar, som nämnts i 5.2, att leenden knyter samman personer socialt. Det skulle i SDS3 innebära att leendet socialt knyter samman betraktaren och den leende icke-hemlösa kvinnan i förgrunden. Genom att detta band bildas mellan betraktare och subjektet i förgrunden skulle det kunna tänkas att de fyra hemlösa personerna på bänken får ytterligare avstånd från betraktaren. Då de avfotograferade hemlösa befinner sig på offentligt avstånd från betraktaren och har ett kroppsspråk som markant skiljer sig mot de icke-hemlösa i förgrunden torde en tolkning som förstärker de hemlösa på bänken som ”de andra” göras av

betraktaren. De hemlösa visar inte på någon interaktion med vare sig icke-hemlösa eller betraktaren. Hade i stället rollerna varit ombytta, med hemlösa personer som omfamnar varandra i förgrunden och icke-hemlösa på bänken längs med husväggen, hade förmodligen uppfattningen av dem varit annorlunda. Även ett annat bildval hade varit möjligt för att förändra uppfattningen av "de andra", t.ex. en bild där den hemlösa kvinnan klipper bandet under invigningen av läkarmottagningen.

Två av de hemlösa personerna som sitter på bänken ser in i kameran, men detta sker på ett längre avstånd vilket gör att läsaren ändock har svårigheter att ingå i en slags relation med dem och ta intryck av deras blick (jfr Kress och van Leeuwen 2006:119 f). Personerna på bänken har en blank, inaktiv blick som snarare råkar möta kameran vid fotoögonblicket än aktivt delta. De hemlösa har funktionen som objekt medan de icke-hemlösa uppfattas som subjekt av betraktaren. De nämnda subtila tekniska skillnaderna är något som Sydsvenska Dagbladets läsare troligtvis inte reflekterar över vid läsning och på så vis kan tidningen undermedvetet påverka läsarens intryck av hemlösa personer.

5.2.4 SDS4

Bilden i SDS4 är fotograferad på lång distans. Den visar en centralt placerad ensam tunnhårig man, iklädd militärbyxor och vinterjacka. Mannen befinner sig mellan ett långt socialt avstånd och offentligt avstånd och framställs därmed som om han vore en främling för betraktaren. Bilden är tagen på kvällen eller natten med en kraftig blixtn som skapar ett skarpt ljus och hög kontrast. Mannen är mitt i en rörelse, han håller en kastrull i handen, är lätt framåtlutad och lyfter ett långt föremål. Till vänster och framför mannen ligger hans tillhörigheter utspridda. Mannens huvud, ben, arm och föremålet i handen bildar en triangel som ramar in och fångar betraktarens uppmärksamhet. En trädstam till höger precis vid utkanten av bilden får betydligt skarpare blixtsken än övrigt bildinnehåll vilket gör att tyngdpunkten i bilden faller något åt höger. I och med att trädstammen är så pass ljusstark jämfört med övriga objekt förstärker den känslan av ett snapshot. Hirsch (2000:173) definierar ett snapshot som ett foto som tas instinktivt och spontant utan att ingripa med fysisk kontroll över bildmotivet och komposition annat än vad som utspelar sig framför kameran; det är en direkt bild, som ofta dokumenterar vardagsliv. Den kraftigt belysta trädstammen i SDS4, den skarpa blixten och mannens rörelse gör att det upplevs som en objektiv skildring, som om fotografen av en slumpartad händelse befunnit sig på plats. SDS4 visar en ensam hemlös man, men då bilden har en tydlig

snapshotkaraktär får man som betraktare lätt känslan av att han, liksom SDS2 och 3, studeras i skymundan och betraktaren behöver inte ingå i någon slags relation med honom.

Känslan av att mannen studeras i skymundan har även sin förklaring i att betraktaren inte behöver möta den avbildades blick. Mannen är, både i kroppsspråk och i ögonriktning, tillsynes fullt upptagen och visar inte på någon interaktion med en betraktare. Betraktaren kan således iakttaga honom utan att behöva ingå i en slags kvasi-personlig relation (jfr Kress och van Leeuwen 2006:116 ff). Den hemlöse mannen skulle således kunna uppfattas som ett objekt för betraktarens blick.

5.2.5 SDS5

Bilden i SDS5 innehåller tre personer: en centralt placerad medelålders hemlös man med yvigt skägg och en kaffekopp i handen, två icke-hemlösa studenter varav den ena studenten är halvt bortbeskuren och således utanför betraktarens synfält. Scenen är en öppen snötäckt yta i ett stadslandskap och i bakgrunden finns två tält uppslagna. Den hemlöse mannen står precis framför de två icke-hemlösa men avståndet till samtliga avbildade är i det närmaste detsamma till betraktaren – ungefärligt ett nära socialt avstånd. Trots det nära avståndet kan betraktaren ha svårigheter att ingå i en kvasi-social relation med den avbildade hemlöse mannen. Detta har sin orsak i kroppsspråk och blickar hos de avbildade.

Den icke-hemlöse studenten bakom den hemlöse mannen iakttar honom med ett mjukt leende och som betraktare följer man studentens blick. Den hemlöse mannen i sin tur ser allvarsamt snett framåt men möter aldrig betraktarens blick. Leendet gör att betraktaren, det längre avståndet till trots, sannolikt knyter ett socialt band till den yngre mannen i bakgrunden och inte till den hemlöse. Betraktaren som följer den leende studentens blick får ingen kontakt med den hemlöse. Den hemlöse mannen skulle i stället kunna beskrivas som en passiv deltagare då dennes kroppsspråk eller blick inte visar på någon interaktion med betraktaren eller någon av de icke-hemlösa.

5.3 Sammanfattande diskussion av sid- och bildanalysen

SDS1-5 har en sådan placering på sidan att läsaren sannolikt lägger märke till dem i ett tidigt skede. De flesta artiklarna som undersöks är de mest dominerande på sidan, om än i olika hög utsträckning. Sidorna där SDS4 och 5 återfinns består till största delen av reklam vilket

vanligtvis snabbt bläddras förbi av läsaren och det är därför möjligt att de kanske knappt uppmärksammas. Att SDS4 och 5 är satta i sidor som till stor del består av reklam skulle kunna bero på att nyhetsvärdet inte ansetts vara tillräckligt högt för att bli satta i en mer läsvänlig miljö. Samtliga artiklar är omgivna av notiser, reklam eller krönikor och denna kontext kan tänkas prägla intrycket av artiklarna. Det kan tyckas vara lämpligt att artiklarna, som bottnar i ett beklagligt socialt samhällsproblem, är satta i ett sammanhang där allvaret lyfts fram. SDS4 och 5 är satta i en kontext som kan tyckas ge omvänd effekt. De är omgivna av annonser och notiser som tillsammans nästan kan tyckas öka klyftan mellan hemlösa personer och den tänkbare läsaren. Även SDS3 är satt i en kontext som kan påverka läsarens uppfattning om hemlösa personer. Sydsvenska Dagbladet kan på så vis påverka hur läsaren kan komma att uppfatta de hemlösa genom sammanhanget, utan att behöva läsa löptexten. Samtliga artiklar tycks vara utformade med en strävan efter symmetri och jämvikt vad gäller rubrik, fetstilt text samt balans i nyanser av mörka och ljusa partier. Detta skulle kunna tyda på att mellanrubriker och annan fetstilt text i brödtexten har betydelse för att skapa en slags visuell jämvikt i artikeln.

Vad gäller rubrikens samspel med bilden tycks det som om enstaka avfotograferade personer får representera en hel grupp eller institution. Exempelvis kan mannen avfotograferad i SDS1 symbolisera en ”hemlös”, ”Socialstyrelsen” eller ”Stadsmissionen”. Den sittande mannen i den mindre bilden i SDS2 samt de två männen i bilderna SDS4 och 5 får i rubriken representera ”hemlösa”, i bildtexten förses de med ett namn, medan de hemlösa i bakgrunden den stora bilden i SDS2 och de på bänken i SDS3 förblir anonyma. Anonymiteten skulle kunna vara ett symptom på att de enligt bildanalysen porträtteras som objekt, vilket diskuteras vidare nedan. På så vis behöver inte läsaren bekanta sig med enskilda hemlösa individer om denne enbart uppehåller sig vid att läsa rubrik och granska tillhörande bilder.

Bildanalysen visar att bilderna är snapshotscener, och där handling, komposition, kroppsspråk och miner bestämmer betraktarens förståelse. Bildernas funktion tycks vara att gestalta de hemlösa efter betraktarens kanske förutfattade åsikt snarare än att väcka en känsloreaktion. I de bilder som har publicerats i de undersökta artiklarna porträtteras de hemlösa på ett sätt som kanske oftast brukar tillskrivas hemlösa människor, och på så vis skapas en kontrast mellan hemlös och icke-hemlös. Bilden i SDS1 skiljer sig dock mot övriga bilder då den hemlöse mannen tillskrivs auktoritära egenskaper.

Gemensamt för de bilder som har icke-hemlösa i förgrunden, SDS2 och 3 men även för SDS4, är att de hemlösa upplevs som statiska och opersonliga bakgrundsfigurer medan de

icke-hemlösa står för dynamik och personlighet i förgrunden. Bildens dramatik och handling finns i förgrunden medan de hemlösa i bakgrunden snarast förmedlar passivitet. Detta till trots kan de hemlösa inte utelämnas ur bilderna – de krävs för att ge förståelse av sammanhanget. Hade bildens komposition varit den motsatta, med icke-hemlösa i bakgrunden och hemlösa personer i förgrunden, skulle bilden förmodligen upplevas annorlunda. I bakgrunden blir de hemlösa objekt för betraktarens blick och inte ett dynamiskt subjekt så som de icke-hemlösa. Det är således en stor kontrast mellan för- och bakgrund i bilderna genom kompositionens särskiljande av hemlös och icke-hemlös. Att tydligt särskilja de hemlösa från de icke-hemlösa genom kompositionen skulle kunna tänkas påverka uppfattningen hos Sydsvenska Dagbladets läsare: Budskapet blir att de hemlösa är separerade från de icke-hemlösa.

Sammanfattningsvis skulle man med bildanalysen kunna konstatera att Sydsvenska Dagbladet väljer att visuellt återge de hemlösa så som läsaren kanske redan är bekant med dem. Betraktaren ser de hemlösa oftast på längre avstånd och behöver aldrig möta de avfotograferades blickar. Detta skulle kunna ha samband med att det främst rör sig om nyhetsbilder. Att inte någon av de hemlösa personerna i undersökningsmaterialet möter kameran med ögonen skulle dock kunna visa på ett slags avståndstagande i stället för en objektivt skildrad händelse. Det torde vara svårare att identifiera sig med en människa, om än hemlös, som har blicken bortvänd och betraktaren undviker på så vis kravet att ingå i en relation med de avfotograferade. Trots att betraktaren inte heller möter de icke-hemlösas blick skapas en viss samhörighet. I SDS3 och 5 ler de icke-hemlösa vilket skapar denna känsla av samhörighet, likaså kan prästens klädsel i SDS2 skapa en slags kontakt med betraktaren, då en stor del av läsarkretsen förmodligen har varit i personlig kontakt med både kyrka och präst.

I de undersökta bilderna låter alltså fotografen och redigeraren betraktaren åskåda ”de andra” på behörigt avstånd och utan att tvinga dem att ingå i en slags relation med de hemlösa och konfrontera deras blick. Producenten (t.ex. redigerare, bildredaktör, fotograf) och betraktaren är frånvarande för varandra och det är en envägskommunikation. Detta skulle kunna vara anledningen till att Sydsvenska Dagbladet väljer att publicera bilder på den hemlösa personen med de attribut, utseende, gester och blickar som betraktaren kanske förväntar sig. På så vis kan ett slags rollspel tydliggöras mellan betraktare och avfotograferad hemlös människa, där betraktaren kan uppleva sig mer auktoritär, undantaget SDS1, och behöver således inte känna sig hotad av ”den andre”. De hemlösa objektifieras snarare än kommunicerar med betraktaren. Bildvalet kan bidra till negativa attityder gentemot hemlösa personer. Den problematik som de hemlösa möter uppmärksammas i tidningen, men samtidigt gestaltas de på ett sätt som främmandegör dem inför läsaren.

6 Textanalys

I detta kapitel analyserar jag något övergripande undersökningsmaterialets textuella innehåll kvalitativt utifrån Hellspong och Ledin (1997) samt i viss mån Hellspong (2001). I avsnitt 6.1 ges en innehållsanalys där jag utreder vilken funktion de olika undersökta aspekterna har och vad detta innebär för texten. Avsnitt 6.2 är en sammanfattande diskussion av resultatet av textanalysen.

6.1 Innehåll

Avsnittet är uppdelat i mindre delar som behandlar undersökningsmaterialets uppbyggnad och språkliga funktioner så som disposition (6.1.1), rubrik och underrubrik (6.1.2), tema och proposition (6.1.3), process och deltagarroll (6.1.4) samt attityd (6.1.5). Syftet är att karlägga texternas övergripande funktioner och undersöka vilka signaler dessa kan tänkas sända till läsaren. Resultatet diskuteras sammanfattningsvis i avsnitt 6.2.

6.1.1 Disposition

I detta avsnitt undersöks artiklarnas disposition för att synliggöra hur texterna är logiskt sammansatta. Hellspong och Ledin (1997:97 ff) menar att det finns olika typer av dispositioner som kan röra sig kring t.ex. tid, rum, orsak, jämförelse och tema. Ofta kan det förekomma flera typer i en text: en typ av disposition kan ingå i en annan, och tillsammans kan de dessutom vara över- eller underordnade varandra (Hellspong och Ledin 1997:100). Jag analyserar undersökningsmaterialet linjärt ungefärligt på nivå med texternas stycken för att på så vis synliggöra den mer övergripande dispositionen.

Den överordnade dispositionen i SDS1 kan sägas vara tematisk av argumenterande karaktär där enkätens, som rör kartläggning av hemlösa personer, vara eller icke vara debatteras. Texten är uppbyggd som en debatt där en hemlös man, en representant från Stadsmissionen samt en representant från Socialstyrelsen argumenterar. I den första tredjedelen av artikeln varvas allmän information om enkäten med repliker från den hemlöse mannen och representanten från Stadsmissionen. Reportern låter läsaren ta del av de frågor i enkäten som upplevts som kränkande och kan på så sätt kanske styra läsarens attityd till enkäten: "[...] formuläret omfattar 22 mycket detaljerade och privata frågor som rör

exempelvis sjukdom, inkomstkälla, barn, missbruk, partner och tvångsåtgärder” och ”[f]ormuläret bygger på en fördomsfull syn på de hemlösa”. Socialstyrelsen kommenterar kritiken mot enkäten i den sista tredjedelen av artikeln. Stadsmissionen får det avslutande ordet som slår hål på Socialstyrelsens föregående argument, vilket förtydligar vilken sida läsaren antagligen får sina sympatier väckta hos – de hemlösa och deras försvarare.

Dispositionen i SDS2 rör sig främst kring tid och orsak. I den första delen av artikeln får läsaren följa händelsen där de hemlösa avhyses från kyrkogården så som den utspelar sig i tid, även om vissa avsnitt har en disposition av orsakskaraktär. Det byggs upp en viss dramatik där läsaren får följa hur de hemlösa förlorar sin boplat. Tidsdispositionen indikeras av exempelvis *i torsdags, larmet gick till, i går morse, under tiden*. Den uppbyggda dramatiken gör att när växlingen till orsaksdposition sker utpekas kyrkogårdsförvaltningen som boven i dramat. Detta sker efter den andra mellanrubriken, efter ca två tredjedelar av artikeln. Driftschefen vid kyrkogårdsförvaltningen menar att sanering av platsen var den enda lösningen. Det nämns även andra orsaker till avhysningen, t.ex. ”[t]älten har varit ett stort bekymmer i minst ett år. Vi har fått brev från kringboende och samtal från kyrkogårdsbesökare [...]”, ”[a]tt saneringen och avhysningen skedde med bara ett par dagars varsel beror [...] på olyckliga omständigheter”. Efter den tredje och sista mellanrubriken får en kyrkoherde i den berörda kyrkan komma till tals. Fram till dess har reportern alltså redogjort för händelsens skeende och förvaltningens försvar. Kyrkoherden får därmed stå till svars för samtliga händelser som redogjorts tidigare i artikeln och det framkommer att han inte visste att det bodde folk på kyrkogården. Det ställs en direkt fråga till honom som är utskriven i fetstilt text, ”[ä]r det rätt att avvisa hemlösa på kyrkans mark?”, som ger eftertryck då det är den enda frågan som är utskriven.

Texten i SDS3 är uppdelad i två partier där den första är av refererande karaktär, den andra är i fråga-svarform. Den första delen är främst uppbyggd efter en temadisposition och rör sig kring invigningen av läkarmottagningen. De olika aspekterna som rör sig kring temat är ordnade efter de personer som intervjuas. Ingressen ger information kring temat som den nedanstående brödtexten handlar om: ”Lunds hemlösa fick på onsdagen en egen läkarmottagning”. Därefter intervjuas verksamhetschefen för vårdcentralen och en föreståndare som båda förklarar varför vårdcentralen är viktig, t.ex. ”[t]rygghet är halva boten”, ”[v]i har kunnat ge vila, värme och mat, men inte sjukvård. Nu kan vi det [...]”. Artikelns andra del går från det mer övergripande temat till en mer specificerande disposition. Växlingen i dispositionen framkommer i den första delens sista stycke där en hemlös kvinna presenteras för läsaren. Sista meningen, ”Sydsvenskan fick en pratstund med henne”,

markerar dispositionens skifte. Därefter följer en intervju med en hemlös kvinna och frågorna som ställs blir allt mer specificerande på hennes person allteftersom de refereras. Den inledande frågan, "[v]ad betyder läkarmottagningen för er hemlösa?", låter den intervjuade kvinnan svara för samtliga hemlösa, ett par frågor senare får kvinnan berätta om sin personliga upplevelse: "[v]ad betyder Ugglan för dig?". Dispositionen blir allt mer specificerande och frågorna driver kvinnan att delge information om sitt privatliv: "[...] har du fler barn?", "[v]ad är viktigast för dig just nu?". Dispositionen i SDS3 följer alltså även det mönster som är vedertaget inom journalistiken – en fallande emfatisk disposition. Viktigast information inleder artikeln för att avslutas med det som har minst nyhetsvärde.

Dispositionen i SDS4 kan sägas ha två tematiska utgångspunkter. Det första kan sägas vara det inträffade: en hemlös man som har fått sitt tält och sina tillhörigheter uppeldade av vandaler, t.ex. "[m]en när han kom 'hem' igår kväll var bostaden uppbränd", "[o]ch så var allt förstört". Den andra delen av artikeln rör sig även kring mannens livssituation, varför han är hemlös och vad han förväntar hända i sin framtid, t.ex. "[h]an är inte missbrukare utan har skött sitt [...]", "[j]ag är fast i en ond cirkel", "[...] då har soc lovat mig en lägenhet". Händelsen och mannens livssituation tycks vara konkurrerande tematiska dispositioner till varandra och båda förekommer dessutom i ingressen. Det finns även en viss övergripande tidsdisposition som håller samman texten. SDS4 inleds med en kort redogörelse för hans livssituation, "[h]an är uteliggare sedan flera år [...]", och fortsätter med vad hemlösa personer blivit utsatta för de senaste åren: "[d]et är många uteliggare som har fått tält och husvagnar förstörda under de senaste två åren". Artikeln rör sig därefter nära mannens nutid, "[p]å tisdagen [...]", "[n]är jag cyklade hem på kvällen [...]", hans nära framtid, "[n]är det blir ljust [...]", för att avslutas med en blick längre fram i tiden, "[j]ag behöver klara mig till den 1 april [...]".

SDS5 kan sägas ha en temadisposition vars första hälft går från det specifika till det mer generaliserande. Ingressen meddelar läsaren det specifika: "Tio tält. En stor värmande filt att sitta på. Kaffe, kakor och korv. Det bjöd tre studenter från Malmö högskolas medie- och kommunikationsprogram de hemlösa på [...]. Syftet var att uppmärksamma den försämrade situationen för hemlösa". I den följande brödtexten ges information om den franska förebilden till studenternas projekt och bakgrund till planeringen där texten också får en lokal anknytning: "[t]ill evenemanget i Raoul Wallenbergs park [...]". Därefter ges allmän information rörande antal hemlösa människor i Malmö. Efter denna allmänna information blir dispositionen alltmer specifik igen med en förskjutning i temat, som tar sin utgångspunkt i

antalet hemlösa personer i Malmö, och en hemlös man intervjuas. I de avslutande styckena knyter texten an till information i den förra delen av dispositionen: ”Kalle Bladh har redan lagt beslag på ett av tälten – och den stora sköna filten”. På så vis blir artikeln tydligare en sammanhållen enhet.

6.1.2 Rubrik och underrubrik

Rubriker, tillsammans med bilder, är i nyhetsartiklar de element som främst fångar läsarens blick och lockar till vidare läsning (Holšánová m.fl. 2006:77). En rubrik skall, förutom väcka intresse, vara sammanfattande och peka på det viktigaste i texten, vara saklig men gärna samtidigt spännande (Andersson-Ek m.fl. 1998:45 f). Vidare, menar Andersson-Ek m.fl. (1998:47), skall den ha täckning i texten och undvika starkt laddade ord. Samtliga rubriker i undersökningsmaterialet analyseras för att kartlägga deras funktion och vilka signaler de kan tänkas sända.

Huvudrubriken för SDS1 lyder ”*Rena rama angiveribladet*” med underrubriken: *Hemlösa tycker att Socialstyrelsens enkät är kränkande. Stadsmissionen bojkottar den.* Huvudrubriken är ett citat vars kontext fås av underrubriken och citatet torde locka till läsning då det innehåller ett upprört uttalande. Citatet skulle inte kunna fungera självständigt utan underrubriken, det klargörs inte heller vem det är som yttrar uttalandet: om det är *hemlösa*, *Stadsmissionen* eller *Socialstyrelsen*, vilket en rubrik tydligt bör göra (Andersson-Ek m.fl. 1998:48). Läsaren får genom underrubriken en ungefärlig överblick över innehållet i artikeln; läsaren förstår att en enkät är starkt kritiserad och anledningen till detta skall utredas i artikeln. Då rubriken meddelar att de hemlösa tycker att en enkät framställd av Socialstyrelsen är kränkande och att Stadsmissionen därför bojkottar den, förstår läsaren troligen att enkäten rör hemlösa människor.

SDS2 har den mest dramatiska formuleringen i huvudrubriken av undersökningsmaterialet: *Kyrkan driver bort de hemlösa.* Andersson-Ek m.fl. (1998:52) menar att oftast förekommande i moderna tidningars rubriker är en aktiv presenskonstruktion där ett subjekt bör finnas och då ofta i obestämd form. Det aktiva verbet *driver* är i presens och händelsen upplevs för läsaren som dramatisk. *Kyrkan* står i bestämd form vilket skulle kunna tolkas att den görs till representant för Svenska kyrkan och inte den enskilda kyrkan vars mark de hemlösa personerna bosatt sig på. Hade *Kyrkan* stått i obestämd form, som Andersson-Ek m.fl. menar är vanligast i rubriker, skulle det i stället uppfattas vara den enskilda kyrkan som

avhyste de hemlösa. Då Svenska kyrkan uppfattas som en aktör i händelsen ter sig rubriken mer dramatisk. Det framkommer i brödtexten att kyrkogårdsförvaltningen har avhyst de hemlösa och inte *Kyrkan* i sig som rubriken meddelar. Rubriken kan därför till viss del sägas vilseleda läsaren. Svenska kyrkan har, tillsammans med staten, delegerat ansvaret rörande hantering av kyrkogårdar till kyrkogårdsförvaltningen (Wenzelberg, kontraktsprost, muntl. 070714)⁴. På så sätt kan kyrkan sägas indirekt stå bakom beslutet om avhysning, men kyrkogårdsförvaltningen fattar egna beslut om hantering av ärenden rörande kyrkogårdar och skötseln av dessa. Kyrkogårdsförvaltningen i Malmö skall inte be om tillstånd hos kyrkoherden, så som reportern meddelar i brödtexten: ”Men församlingen har inte tillfrågats inför utrymningen”. I underrubriken, *Gatuprästen Bengt Ingvarsson: ”Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle”*, för en myndighetsröst talan åt de hemlösa i stället för att de hemlösa ger sin egen syn på saken. Genom att det står *gatuprästen* i stället för *prästen* indikerar det tydligare att denne för de hemlösas talan mot *Kyrkan*. Det skulle kunna gå att dra en parallell till David och Goliat vad gäller den intrig som rubriken i SDS2 pekar på. En sådan dramatik torde locka läsare. Hade rubriken haft *kyrkogårdsförvaltning* i stället för *Kyrkan* som subjekt skulle dramaten minska; likaså om det hade stått *prästen* i stället för *gatuprästen*.

Rubriken i SDS3, *Hemlösa fick läkarmottagning*, är tämligen neutral och kan inte betecknas som spännande eller dramatisk på samma sätt som SDS2. Enligt dispositionsanalysen (se 6.1.1) är den första delen av artikeln främst uppbyggd efter en temadisposition som rör sig kring invigningen av läkarmottagningen, alltså vad rubriken meddelar. På så vis är rubriken i gott samspel med den första delen i artikeln. Artikelns andra del är i fråga-svarform där temat specificeras kring en hemlös kvinna. Att den hemlösa kvinnan inte nämns i rubriken skulle kunna förklaras med att texten som helhet har fallande emfatisk disposition. Utrymmesbrist spelar säkerligen en väsentlig roll, men det är trots det anmärkningsvärt att kvinnan är utesluten ur rubriken då hon upptar ca tre fjärdedelar av artikeln och då dispositionen specificeras i hög grad kring hennes person.

Rubriken för SDS4 innehåller vad som kan uppfattas vara ett något starkare ordval: *Uteliggares tält eldades upp*. Det är den enda rubriken i undersökningsmaterialet som använder det något mer laddade ordet *uteliggare* i stället för *hemlös*. Då *uteliggare* inte nämns

⁴ Relationen mellan kyrkogårdsförvaltningens chef och kyrkoherden är lokalt betingad. Vad gäller Malmö kan kyrkogårdsförvaltningens driftschef beskrivas vara en parallell chef i förhållande till kyrkoherden. Driftschefen och kyrkoherden arbetar således oberoende i förhållande till varandra, men båda har kyrkofullmäktige som högre instans. Kyrkoherden arbetar med trosfrågor, medan kyrkogårdsförvaltningen arbetar med det praktiska kring kyrkogården på uppdrag av både Svenska kyrkan och staten. Då de arbetar efter olika principer kan det av denna anledning uppstå meningsskiljaktigheter vid hantering av vissa inträffanden, så som i SDS2. (Wenzelberg, muntl. 070714.)

vare sig i rubrik eller i brödtext i någon av övriga artiklar som undersöks skulle det kunna tyda på att Sydsvenska Dagbladet finner en viss betydelskillnad. Då dispositionen kretsar tematiskt kring både händelsen när hans tält förstördes men också till stor del den hemlöse mannens livssituation (se 6.1.1), kan det sända felaktiga signaler att använda ett något mer laddat ord som *uteliggare*. Att vara hemlös kan tänkas vara något lättare för läsaren att relatera till, steget till uteliggare är desto större. På så vis sätter rubriken en nästan distanserade prägel på texten. Rubrikens verb är i passiv form och agenten, den som utför gärningen, är utelämnad. Det gör att rubriken kan ge flera tolkningar. Agenten skulle t.ex. kunna vara andra hemlösa personer eller vandaler. Läsaren måste därför läsa artikeln för att få klarhet i det inträffade.

Rubriken för SDS5 består liksom SDS1 av ett inledande citat: ”*Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute*” med underrubriken: *Studenter bjöd stadens hemlösa på tält, en filt och kaffe*. Citatet i huvudrubriken innehåller en stark beskrivning om hur det är att vara hemlös. Ett sådant kraftuttryck gör att läsaren torde dra slutsatsen att det är en hemlös persons uttalande. Textdispositionen rör sig tematiskt kring studenternas välgärning och den hemlöse mannen, vilket framkom i 6.1.1. Till skillnad från SDS3 är rubriken i SDS5 i bättre samspel med dispositionen då läsaren introduceras till temat och det som temat specificeras på. Dessutom handlar huvudrubriken om den hemlöse mannens personliga erfarenhet och hans livssituation uppmärksammas på så sätt i högre grad än studenternas välgärning.

6.1.3 Tema och proposition

Hellspong och Ledin (1997:117 ff) menar att genom att uppdelning av textavsnitten efter teman, vad texten handlar om, kan man synliggöra ämnen texten rör sig kring på ett mer eller mindre abstrakt plan. Att kategorisera textens delar efter teman gör att man kan undersöka hur texten är uppbyggd med över- och underordnade delar som tillsammans konstruerar en tematisk helhet. På detta sätt kan man undersöka den tematiska strukturen ända ner till ordnivå. Det mer övergripande ämnet definierar ett makrotema, men det kan även finnas konkurrerande makroteman. Makroteman kan i sin tur delas upp i snävare delämnen, s.k. mikroteman, som knyter an till makrotemat. Ett mikrotema i förhållande till hela artikeln kan dessutom vara ett makrotema för en mindre del av texten. Texter kan vara monotematiska, alltså enämnestexter där det finns ett tydligt makrotema som styr framställningen, eller heterotematiska, flerämnestexter. Teman kan även vara implicita eller explicita. Olika sätt att göra temat explicit är t.ex. genom rubricering, positionering, d.v.s. genom att låta temat framgå på en strategisk plats i

texten, och fokusering, d.v.s. lyfta fram temat t.ex. i en presenteringskonstruktion eller kursivering. Reportrar låter ofta makrotemat vara explicit och gärna framkomma så tidigt så möjligt i texten då dessa inte vet när och var texten möter sin läsare. (Hellspång och Ledin 1997:117-122.)

En proposition kan definieras som ett påstående i satsform om ett tema; temat är i sin tur vanligtvis en nominalfras (Hellspång och Ledin 1997:122). Det kan i texter finnas både makro- och mikropropositioner som är över- respektive underordnade andra propositioner. Makroproposition kan beskrivas vara en kort sammanfattning av huvudbudskapet eller makrotemat i en text, en mikroproposition kan sägas vara ett påstående till ett mikrotema. Propositioner kan liksom teman vara implicita eller explicita och de kan, i likhet med teman, markeras med rubrik, position och fokusering. (Hellspång och Ledin 1997:122-127.)

I undersökningsmaterialet tycks det finnas två mer övergripande uttalade abstrakta makroteman: dels konstatera svårigheter med att vara hemlös eller väcka läsarens sympati för de hemlösa, dels lyfta fram positiva aspekter. Svårigheterna återfinns företrädesvis i artiklarna SDS1, 2 och 4. Samtliga artiklar, men främst SDS3 och 5, återger även en positiv utveckling. De två konkurrerande makrotemana ger de undersökta artiklarna tillsammans en slags genomgående tematisk helhet och de kan på så sätt anses monotematiska. Dessa abstrakta teman konkretiseras något av "den besvärande motparten", den person eller institution som orsakar en form av besvär för den hemlösa, och "den hjälpande handen", en person som står till de hemlösas förfogande. De två motparterna återfinns i samtliga texter, om än i olika hög utsträckning vad gäller fokusering. "Den hjälpande handen" står i kontrast till "den besvärande motparten" och introduceras ofta först tillsammans med den hemlösa personen.

"Den hjälpande handen" är en icke-hemlös person, ofta högutbildad och har ett intresse för de hemlösas situation samt en stark vilja att hjälpa till. Läsaren får rimligtvis uppfattningen att många olika typer av forum hjälper de hemlösa i kampen mot "den besvärande motparten" och står till de hemlösas förfogande. I SDS1 är "den hjälpande handen" Stadsmissionen, i SDS2 gatuprästen, i SDS3 läkaren som bemannar mottagningen och de som arbetar vid Svenska kyrkans församlingshem Ugglan i Lund. I SDS4 är "den hjälpande handen" kyrkan som den hemlöse mannen beskriver vara ett stort stöd, slutligen i SDS5 är den studenterna. Sydsvenska Dagbladet i sig skulle också kunna fungera som en observerande och rapporterande "hjälpande hand" då tidningen belyser ett socialpolitiskt problem och kan på så sätt påverka både läsare och politiker. Artiklarna behandlar de problem som många hemlösa personer upplever, såsom uppeldade tillhörigheter, fördomar, kartläggning av privatlivet, etc. Genom att Sydsvenska Dagbladet låter de hemlösa komma till

tals och inte för en debatt utifrån ”den besvärande motpartens” perspektiv fungerar tidningen troligtvis mer som en slags stöttepelare eller sympatisör än som en opartisk betraktare. Denna typ av perspektiv är troligen vanligt förekommande inom journalistiken. ”Den besvärande motparten” är den person eller myndighet som orsakar problem för de hemlösa i texterna eller uppfattas orsaka problem av de hemlösa. I SDS1 är ”den besvärande motparten” Socialstyrelsen, i SDS2 kyrkogårdsförvaltningen. I SDS3 kan ”den besvärande motparten” sägas vara sjukvården i stort, i SDS4 vandaler som eldar upp de hemlösas tillhörigheter. Slutligen kan ”den besvärande motparten” i SDS5 sägas vara politiker eller, mer abstrakt, ett misslyckat samhälle.

I undersökningsmaterialet lyfts makrotemats problematik eller goda utveckling fram inledningsvis i rubriken eller i ingressen. Hellspång (2001:37) anser att det finns en ambition inom journalistiken att lyfta fram och tydliggöra kärnan och gärna i rubriken. Hellspång och Ledin (1997:122) framhåller vidare att en rubrik bestående av ett tema ger en fokusering på vissa aspekter av ämnet medan ”propositioner tydligare vinklar texten och klargör dess huvudbudskap”. Då textens teman rör sig i olika hög utsträckning kring hemlösa människor, ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten” skulle det inledningsvis kunna generera en makroproposition som inkluderar samtliga parter. Detta sker i samtliga artiklar, som rubrik eller i ingress.

Tematiskt innehåller nästintill samtliga undersökta artiklar mikroteman där privata aspekter hos de hemlösa lyfts fram. Läsaren delges information om hur länge de intervjuade hemlösa personerna varit utan bostad och likaså ges information om exempelvis missbruk, familjeförhållanden och framtidsvisioner. Propositioner till mikrotemat nämns explicit i artikeln antingen som en replik från de hemlösa själva eller inbäddat i texten. Exempelvis skriver reportern i SDS2 ”[d]e är flyttvana” som syftar på att de hemlösa ofta tvingas flytta runt mellan olika provisoriska bostäder; i repliken ”[d]et är ett rent helvete att tvingas ligga ute” (SDS5) delger en hemlös man sin upplevelse av att vara bostadslös; ”[f]år jag en adress och blir folkbokförd kan jag också få behandling för mitt amfetaminmissbruk”(SDS3) och ”[h]an är inte missbrukare utan har skött sitt”(SDS4) anförtror de hemlösa läsaren eventuellt drogberoende. Även antal år som hemlös skrivs oftast ut: *hemlös sedan 15 år* (SDS2), *hemlös till och från i tio år* (SDS3), *varit hemlös i nitton år* (SDS5). Den enda hemlösa kvinnan som intervjuas i undersökningsmaterialet får dessutom frågan om hur många barn hon har: ”[d]in dotter Ulrika är här idag, har du fler barn?” (SDS3). Det behövs mer material att utgå från för att undersöka ett könsperspektiv, men det är anmärkningsvärt att inte samma fråga ställs till

de hemlösa männen som intervjuas i de övriga artiklarna. Det är möjligt att frågan har ställts till de manliga hemlösa, men att svaret utelämnats i texten.

SDS1 skiljer sig åt mot övrigt undersökningsmaterial då inte någon privat information anges explicit så som i SDS2-5. Den hemlöse mannen i SDS1 är titelförsedd: "[...] Thomas Lundqvist, hemlös och ordförande i Buffert, en förening som bevakar de hemlösas intressen". Detta skulle kunna vara en anledning till att Sydsvenska Dagbladet inte informerar om hans livssituation. Hans titel kan sägas göra honom till en mer auktoritär person som tillskriver honom andra egenskaper än att enbart vara en hemlös människa. De övriga hemlösa i SDS2-5 saknar en sådan roll, vilket skulle kunna vara anledningen till att de studeras mer närgånget. Hur de intervjuade personerna benämns diskuteras vidare i avsnitt 6.1.5.

Med utgångspunkt ur tema- och propositionsanalysen tycks samtliga undersökta artiklar kunna ses som ett debattinlägg om hemlösa personers situation. Funktionen är således inte enbart en nyhetsförmedling utan ett slags resonemang för att blotta de hemlösas villkor. Då politiker inte får komma till tals i artiklarna skulle det kunna tänkas att läsaren drar slutsatsen att arbete för hemlösa människor är knappt förekommande i Sverige. Politiker har rollen som "besvärande motpart" och aldrig som en "hjälpande hand". I SDS1 utmålas den statliga myndigheten Socialstyrelsen som otillräcklig. Detta förtydligas i samtliga artiklar där politiker lyser med sin frånvaro, vilket också påpekas i SDS4: "Till evenemanget [...] hade studenterna även bjudit in politiker. Men ingen kom"; och lite senare i texten: "Jag tycker det är sorgligt att politikerna inte bryr sig mer än vad de gör. De kunde ju åtminstone sätta upp lite fler värmestugor [...]". Vad som utelämnas är t.ex. information om tidpunkten då studenterna bjöd in politikerna: om det skedde i nära anslutning till händelsen är det möjligt att de var upptagna. Det nämns inte heller hur många politiker som kontaktades, eller i fall det utförs andra socialpolitiska åtgärder för de hemlösa i trakten. Mycket information lämnas alltså utanför artikeln och läsaren får själv bedöma vad som hade behövts för en mer fullständig bild av problematiken.

6.1.4 Process och deltagarroll

Hellspong och Ledin (1997:129) menar att propositioner har en inre struktur vilken kan undersökas genom att se dem som en process. Genom att undersöka verben i propositionerna och kategorisera dem i något av fyra olika förlopp – handling, händelse, mental process och tillstånd – kan man tydliggöra vem som gör vad mot vem. Den eller de medverkande i

processer har en deltagarroll som beror på processens typ. Hellspong och Ledin menar att dessa deltagarroller kan vara agent, objekt, upplevare och status. Agenten är den som avsiktligt utför en handling, objekt är den deltagare som är inblandad i en händelse utan att kunna påverka den, upplevare kallas den som är deltagare i en mental process utan att kunna påverka den, exempelvis tankar eller sinnesintryck. Slutligen kallas deltagaren i ett tillstånd för status. Status och objekt kan vara personer och ting till skillnad från övriga deltagarroller som endast är levande. (Hellspong och Ledin 1997:129 ff.)

I analysen utgår jag från mikronivå och låter ungefärligt varje sats i undersökningsmaterialet stå för en proposition⁵. Därefter kategoriseras mikropropositionerna enligt den process och deltagarroll de uttrycker, för att sedan placeras i kategori efter de huvudaktörer som jag funnit karakteriserande för samtliga artiklar: ”hemlös”, ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten”.

SDS1-5 innehåller enligt min analys sammanlagt 504 tillfällen då en deltagarroll utdelas⁶. I tabell 1 åskådliggörs fördelningen av deltagarroller, både antal och antal i procent. Processer och deltagarroller är ofta en tolkningsfråga och det finns olika teorier om tillvägagångssättet. Tabell 1 och 2 bör därför ses som ett ungefärligt riktmärke än som något definitivt.

Tabell 1. Totalt resultat av deltagarrollfördelningen i SDS1-5

Aktör	Total fördelning av deltagarroller i SDS1-5							
	Hemlös		Hjälpande		Besvärande		Övriga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Objekt	47	9,3	11	2,2	9	1,8	152	30,2
Agent	33	6,5	43	8,5	29	5,8	24	4,8
Uppl.	34	6,7	10	2,0	3	0,6	4	0,8
Status	38	7,5	8	1,6	1	0,2	58	11,5
Summa	152	30,0	72	14,3	42	8,4	238	47,3

⁵ Jag inkluderar rubriker, bildtext, ingress, brödtext samt eventuell fotnot i analysen i den mån de består av fullständiga satser och innehåller en process. Jag utesluter mellanrubriker och frågor. Vissa satser kan inte sägas uppbära en process självständigt. Exempelvis innehåller *Hemlösa tycker att Socialstyrelsens enkät är kränkande* (SDS1) en huvudsats och en bisats. Bisatsens finita verb *är* uttrycker inte enkätens faktiska egenskaper, ett tillstånd, utan är en slags mental process eftersom *hemlösa* upplever enkäten som kränkande. Jag konstaterar alltså processen delvis genom att se i kontexten vilka deltagare som är inblandade eller vem som åsyftas.

⁶ Resultatet redovisas sammanslaget då tendensen är liknande, i första hand i de artiklar som främst rör sig kring motgångar, alltså SDS1, 2 och 4. I SDS3 och 5, som främst återger en positiv utveckling, upptar ”den besvärande motparten” betydligt färre deltagarroller och är företrädesvis objekt.

Tabell 1 visar att närmre en tredjedel av deltagarrollerna i samtliga texter upptas av hemlösa personer, ca 14 procent av ”den hjälpande handen”, medan ”den besvärande motparten” upptar ca 8 procent av deltagarrollerna. Resterande 47 procent är fördelade på övriga deltagare. Tabell 2 visar hur deltagarrollerna sammanlagt är fördelade per aktör.

Tabell 2. Andel de olika deltagarrollerna upptar av processerna i procent

Aktör	Andel de olika deltagarrollerna upptar per aktör			
	Hemlös %	Hjälpande %	Besvärande %	Övriga %
Objekt	30,9	15,3	21,4	63,8
Agent	21,7	59,7	69,1	10,1
Uppl.	22,4	13,9	7,1	1,7
Status	25,0	11,1	2,4	24,4
Summa	100	100	100	100

Vad gäller fördelning av deltagarrollerna per aktör, som åskådliggörs i tabell 2, är de hemlösas deltagarroller någorlunda jämt fördelade, med viss övervikt för objekt som upptar ca en tredjedel. Resultatet för ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten” är slående. Båda har främst funktionen som agent, 60 respektive ca 70 procent, och är således de i texterna som främst aktivt utför handlingar. De har funktionen som objekt, upplevare och status i betydligt lägre utsträckning än de hemlösa. Övriga aktörer har främst funktionen som objekt eller status.

”Den hjälpande handen” uttrycker oftare mentala processer än vad ”den besvärande motparten” gör: 14 respektive 7 procent. Det skulle kunna signalera till läsaren att ”den hjälpande handen” har en mer emotionell relation till det inträffade och kan känna engagemang för de hemlösa. ”Den besvärande motparten” skulle därför kunna uppfattas som att de agerar utan större empati. De hemlösas mentala processer uttrycker känslor och framkommer som reaktion på både ”den besvärande motparten” och ”den hjälpande handen”, men också i samband med när den hemlösa personen reflekterar över sin livssituation.

Anföringsverb, som t.ex. *säger*, är kategoriserade som en handling och den som står för yttrandet får därmed rollen som agent. Av de fall där de hemlösa är agenter är knappt hälften,

45 procent, anföringsverb. Av ”den hjälpande handens” tilldelade roller som agent är 28 procent anföringsverb, 17 procent hos ”den besvärande motparten”, samt 8 procent hos övriga. De hemlösas agerande är således i hög utsträckning något som sägs, medan ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten” oftare handlar på ett annat sätt än att meddela en replik. De hemlösas repliker fungerar ofta som en reflektion eller sammanfattning på det som sker, t.ex. ”[j]ag trodde att kyrkan var en hjälpande hand” (SDS2), ”[v]i fick veta att traktorerna skulle komma på tisdag och att vi måste vara borta då [...]” (SDS2). De hemlösa uttrycks alltså i högre grad som icke handlingskraftiga medan ”den hjälpande handen” oftast arbetar för en lösning för problemet som orsakas av ”den besvärande motparten”.

6.1.5 Attityd

Ett sätt att undersöka samspelet mellan läsare och text är att undersöka vilka attityder texten förmedlar, men även hur personer i texten till- och omtalas (Hellspong och Ledin 1997:169 ff). I detta avsnitt undersöker jag signaler som texterna i SDS1-5 förmedlar till läsaren. Jag undersöker om det finns ett textjag, hur personer i texterna omtalas, om det förekommer värderingar, om det finns garderingar och/eller understrykningar, samt övriga observationer som kan inordnas under attityd. De nämnda företeelserna som analyseras förklaras löpande nedan.

Texter kan innehålla ett eller flera textjag för att markera en tänkt sändare till skillnad mot den verkliga sändaren (Hellspong och Ledin 1997:172). Reportrarna framträder aldrig som en individ. Vid de två tillfällena ett textjag framträder synligt i texten är textjaget en representant som företräder hela tidningen och inte en enskild reporter: *säger till Sydsvenskan* (SDS5) och *Sydsvenskan fick en pratstund med henne* (SDS3). I övrigt saknar de undersökta texterna denna tydliga signal från en yttre betraktare. Reportern bygger upp texten med repliker och referat som stöd utan att framträda som en individ och därmed utan en tydlig synvinkel. Utan ett märkbart textjag uppfattas förmodligen artiklarna i högre grad som neutrala och sakliga.

Hellspong och Ledin (1997:174) menar att titlar och namnformer kan avslöja textens sociala attityd och på så sätt konstruera sociala identiteter i texten. Vidare kan texten ge ordet till enstaka personer som får representera hela kollektiv (Hellspong 2001:50). Samtliga intervjuade personer i SDS1-5 benämns med både för- och efternamn. De ”hjälpande händer”

och ”besvärande motparter” som intervjuas benämns med titel, t.ex. *gatuprästen Bengt Ingvarsson* (SDS2), *kyrkogårdsförvaltningens driftschef Ingemar Petersson* (SDS2), *sjukvårdsdistriktets ordförande Britt-Marie Lundqvist* (SDS3). ”Den besvärande motparten” och ”den hjälpande handen” i SDS1, 2 och 4 benämns som individer men kan sägas personifiera hela verksamheter. Exempelvis representeras Socialstyrelsen av en enskild människa (SDS1), driftschefen på kyrkogårdsförvaltningen i Malmö representerar *Kyrkan* (SDS2). I SDS4 är ”den hjälpande handen” *kyrkan*, men det anges inte vilken kyrka det rör sig om eller vilka personer som är inblandade, likaså är ”den besvärande motparten” i SDS4, alltså vandaler, utelämnad och förstås implicit.

Samtliga hemlösa personer som intervjuas har just *hemlös* som epitet, och de får dessutom ofta svara för kollektivet ”hemlösa”, trots att levnadsvillkoren hos individerna i kollektivet säkerligen är vitt skilda. Då en hemlös individ får stå till svars för ett kollektiv är det rimligt att den livsstil den hemlösa personen som intervjuas har kan påverka hur läsaren uppfattar hela kollektivets livsstil. Exempelvis nämner den hemlösa kvinnan i SDS3 att ”[v]i har en stämpel på oss som missbrukare [...]”. Då hon senare delger sitt eget amfetaminmissbruk skulle läsaren kunna dra slutsatsen att den satta stämpeln kanske stämmer, trots att det är enbart den hemlösa kvinnans missbruk och inte kollektivets. Då amfetaminmissbruk dessutom är det sista som nämns i SDS3 kan det tänkas sätta spår hos läsaren efter genomläsning.

Hellspong och Ledin (1997:170) menar att värdeord dels påverkar andras hållning och handlande, dels pekar på en gemenskap och samhörighet mellan deltagarna. Författarna bedömer att det finns två typer av värdeord: plusord, som uttrycker uppskattning, och minusord, som uttrycker avståndstagande (Hellspong och Ledin 1997:170). I de artiklar som främst rör sig kring besvärigheter, SDS1, 2 och 4, är minusorden betydligt fler än plusorden. Förhållandet är nästintill motsatt när det rör sig om att återge en positiv utveckling.

I SDS1 finns framför allt minusord och dessa är av det starkare slaget, t.ex. *kränkande*, *svidande kritik*, *djupt integritetskränkande*, *angiveriblad*, *fördomsfull syn*, *omyndigförklarar* och *för tankarna till Tyskland på 1930-talet*. Minusorden yttras av den hemlöse mannen och ”den hjälpande handen” och visar en samhörighet dem emellan. På så sätt torde minusorden influera läsaren till en negativt inställd attityd gentemot både Socialstyrelsen och enkäten. De plusord som förekommer i SDS1 är inte lika starka som minusorden och förekommer i ett fåtal i den senare delen av artikeln, t.ex. *fullaste respekt*, *hjälp*, *aldrig haft några problem*, *förtroendekapital*. SDS2 innehåller också främst minusord, fastän inte lika starka som i SDS1, t.ex. *kravet*, *stort misslyckande*, *olyckliga omständigheter* och *beklagligt*. Minusorden anförs

av både ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten”. Trots att båda parter beklagar sig över det inträffade agerar ”den besvärande motparten” fortfarande och sålunda torde läsaren tolka minusorden yttrade av ”den besvärande motparten” som innehållslösa. Det förekommer inte några plusord, vilket torde göra att minusorden får ytterligare inflytande över hur läsaren uppfattar händelsen. SDS3 innehåller minusord som t.ex. *dåligt*, *ser ofta ner på* och *svårt att förklara* och rör sjukvården i allmänhet. Plusorden är t.ex. *gemenskap*, *trygg* och *betyder mycket* och rör läkarmottagningen och församlingshuset. Läsaren borde därför uppfatta hjälpen som mycket positiv för de hemlösa. SDS4 innehåller exempelvis minusorden *förbannad*, *galning*, *riktigt arg*, *ond cirkel* och *bittert* som yttras av den hemlöse mannen. När ”den hjälpande handen” nämns i SDS4 är yttrandena positiva: *där har han fått hjälp*, *värme*, *mat och omtanke*. SDS5 innehåller minusord, som t.ex. *försämrade situation*, *sorgligt*, *rent helvete* och *tingas*; plusorden i SDS5 är t.ex. *inspirerade*, *gärna* och *förfogande*. Minusorden i SDS5 rör sig kring den hemlöse mannens upplevelse och den allmänna situationen för hemlösa människor, plusorden yttras av ”den hjälpande handen”.

Understrykningar och garderingar kan visa vilken ställning texten intar inför läsaren (Hellspong 2001:47). Exempel på garderingar är *möjligen*, *kanske*, *skulle nog*, exempel på understrykningar är *råder inga tvivel*, *förvissad*, *övertygad*. De kan sägas ha ett nära samband med makt: den som är i underläge använder garderingar som en försiktighetsstrategi, medan den i överläge understryker påståenden för att markera säkerhet och auktoritet (Hellspong och Ledin 1997:171). Många av minusorden som redogjorts för ovan kan ses som en slags understrykning framförd av den hemlöse mannen eller ”den hjälpande handen”. ”Den besvärande motparten”, som många av orden riktar sig till, ger få understrykningar. I SDS2 kan repliker från ”den besvärande motparten” tyckas innehålla en typ av understrykning, t.ex. *vi måste* och *sanering den enda lösningen*. SDS1 innehåller repliker från ”den besvärande motparten” som kan anses vara en typ av garderingar, t.ex. *hon medger dock* och *får vi tänka om inför kommande kartläggningar*. ”Den besvärande motpartens” yttranden i SDS1 är konfliktundvikande medan de starka minusord som anförs av den hemlöse mannen och ”den hjälpande handen” snarare är konfliktskapande.

Det finns i texterna andra språkliga aspekter som kan hänföras till attityd. Exempelvis finns det bruk av citationstecken i SDS4 som skulle kunna tyda på att reportern gör ett visst avståndstagande: ”Men när han kom ’hem’ i går kväll var bostaden uppbränd”. Att reportern väljer att använda citationstecken runt *hem* skulle kunna visa att reportern inte accepterar att den hemlöse mannens tält skulle kunna betecknas som ett hem. Även artikelns ingress som helhet avslöjar en viss distans: ”Anders Karlsson, 54 år, är riktigt förbannad. Han är uteliggare

sedan flera år och har haft det ordnat för sig i dungen bakom Bellevuestadion”. Ordvalen *riktigt förbannad, utelligare, haft det ordnat för sig*, skulle kunna tolkas som ett visst distanstagande. Om artiklarna hade rört sig om en person med vad som ofta anses vara högre samhällelig status är det tänkbart att ett annat ordval skulle användas i referatet. Även i SDS3 går att utläsa en viss avståndsmarkering. Den intervjuade är en hemlös kvinna vars replik bär spår av talspråk eller dialekt: ”Det är svårt att förklara, man bara känner det. Vi går ju liksom inte till läkaren för en spåga i fingret”. Repliken står förmodligen oredigerad och innehåller ord som *man bara känner det, ju, liksom, spåga*. Det är möjligt att icke-hemlösa personer som intervjuas i samma artikel använt en typ av ordval som skulle kunna hänföras till dialektalt eller talspråk men att dessa inte refereras ordagrant. Rösterna i texten avviker stilistiskt från varandra och då den hemlösa kvinnans repliker skiljer sig från de icke-hemlösas skapas en slags social distans mellan läsaren och den hemlösa kvinnan, och mellan den hemlösa kvinnan och ”den hjälpande handen”.

De hemlösa skildras så som de kanske förväntas av läsaren enligt de fördomar som kan finnas i samhället. Exempelvis nämns missbruk i SDS3 och 4, den hemlöse mannen i SDS4 som har ”försökt få pension, men det gick inte. Fast egentligen ville jag inte [...]”. Trots att information av detta slag inte alltid är nödvändigt för nyhetsvärdet i artikeln delges den läsaren. Det är därför möjligt att eventuella fördomar om hemlösa personer kan tänkas få fäste, särskilt då de hemlösa ofta får svara för kollektivet hemlösa, som nämnts ovan.

6.2 Sammanfattande diskussion av textanalysen

I avsnitt 6.1 har ett flertal textmässiga aspekter ur undersökningsmaterialet redogjorts för. Vad gäller dispositionen framkom det att den ofta rör sig kring mer eller mindre specificerande teman, tid eller orsak. Sammantaget kan dispositionen tyckas ha formen av en slags argumentation där den hemlösas problem argumenteras för och uppmärksammas, vilket får följden att den person eller institution som orsakar problem för den hemlösa ofta hamnar i försvarsposition i slutet av artikeln. Generellt torde avslutningen sätta prägel på den känsla som infinner sig efter läsning. Då det är gemensamt för de flesta artiklarna att det avslutande stycket talar till de hemlösas fördel eller belyser ett stort problem hemlösa personer upplever kan sympati för de hemlösa väckas hos läsaren.

Rubrikerna tar ofta fasta på en del av det tema som artikeln rör sig kring, men vissa delar utelämnas. Rubrikerna för SDS1 och 2 är de mest dramatiska i undersökningsmaterialet.

Rubriken för SDS2 kan också anses ge en något felaktig bild av det inträffade, kanske för att öka dramatiken. Övriga rubriker kan anses vara relativt neutrala och sakligt återge delar av eller hela det tematiska upplägget.

Samtliga texter kan sägas ha ett övergripande mer abstrakt tema som rör sig kring motgångar eller en god utveckling. Något mer konkret kan man säga att artiklarna innehåller, i mer eller mindre hög utsträckning, ”en hjälpande hand”, d.v.s. den person eller institution som står på den hemlösa personens sida, och ”en besvärande motpart”, d.v.s. den person eller institution som orsakar problem för den hemlösa. Skillnaden vid deltagarrollfördelningen vad rör hemlös person jämfört med ”den hjälpande handen” och ”den besvärande motparten” är markant. ”Den hjälpande handen” och ”besvärande motparten” är främst den agerande parten i framställningen; ”den hjälpande handen” uttrycker oftare en mental process jämfört med ”den besvärande motparten”; den hemlösa har oftare funktionen som objekt. Med utgångspunkt i deltagarrollfördelningen kan det tyckas något anmärkningsvärt att de hemlösa objektifieras i text samtidigt som många av propositionerna rör sig kring privat information om de hemlösa, t.ex. missbruk, familjeförhållanden och antal år som hemlös.

Generellt används betydligt fler minusord än plusord i samtliga artiklar, med vissa undantag. Minusorden förekommer främst när de hemlösa och/eller ”den hjälpande handen” argumenterar till den hemlösas fördel, och läsaren delges det inträffade ur deras synvinkel. Minus- och plusorden kan tyckas vara ett sätt för tidningen att implicit delge värderingar då texterna oftast saknar ett tydligt textjag. Läsarens attityd till det inträffade påverkas på så sätt kanske mer eller mer mindre omedvetet i en viss riktning.

Sammantaget kan de undersökta artiklarna i stort sägas vara ett slags debattinlägg för att uppmärksamma de hemlösas livssituation och deras problem i vardagslivet. Artiklarna rör sig tematiskt kring den inträffade händelsen, men ger också en antydning om hur livet ser ut ur en hemlös persons perspektiv och hur de upplever samhället.

7 Resultat

I det föregående har jag inledningsvis i kapitel 5 utfört en kortfattad analys av de sidor där de undersökta artiklarna återfinns, samt en översiktlig bildanalys där jag undersökt de bildtekniska aspekter jag funnit mest relevanta för denna uppsats. Därefter har en kvalitativ textanalys av undersökningsmaterialet genomförts i kapitel 6. Mot bakgrund av de genomförda analyserna, och diskussionerna av desamma, ges i detta kapitel en gemensam diskussion med avsikt att utreda samspelet mellan bild och text, i förenlighet med denna uppsats syfte. Jag diskuterar om bild och text uttrycker samma förhållande, vilken funktion de porträtterade personerna har i bild respektive text, om vissa aspekter speciellt framhävs. Som stöd i resonemanget använder jag *Olika perspektiv på språk och bild och deras samspel : Metodologiska reflektioner* av Jana Holšánová (1999). Dispositionen i detta kapitel utgår utifrån de fem analyserade artiklarna, artikel för artikel.

SDS1 dominerar på sidan och rubriken dominerar i sin tur över bilden. Rubriken kan vidare anses ha ett gott samspel med bilden. Mannen på bilden tillskrivs auktoritära egenskaper och bildbeskrivningen gör att betraktaren fokuserar på mannens minspel, gester och pappret i handen. Sammanfattningsvis kan bilden sägas framhäva argumentation.

Bildens gestaltning av en argumentation och mannens auktoritära egenskaper återkommer även i texten och på så vis kan bild och text sägas ha ett gott samspel. Bildens innebörd förstärks av textens innehåll och vice versa. Dispositionen i SDS1 är uppbyggd som en slags debatt där den hemlöse mannen och en representant från Stadsmissionen argumenterar med Socialstyrelsen. Debatten har å ena sidan nästan en aggressiv konfliktskapande karaktär med många starka minusord och understrykningar när motståndarna till enkäten delger sina åsikter; å andra sidan är den senare delen av texten snarast ett konfliktundvikande försvarstal yttrat av en representant från Socialstyrelsen där garderingar ges. Den hemlöse mannen i SDS1 är titelförsedd och läsaren delges inte någon information om hans privatliv. I bilden visas den hemlöse mannen i en kal institutionsliknande miljö – inte heller bildens bakgrundsmiljö avslöjar något om mannens livssituation. Trots att den hemlöse mannen tillskrivs auktoritet i bilden är hans främsta deltagarroll i texten i form av objekt och upplevare. I stället är representanterna från Stadsmissionerna och Socialstyrelsen de aktörer som agerar. Av den anledningen kan textens innehåll anses något motstridig, också i samspel med bild.

Den större bilden i SDS2 är det dominerande på sidan, följt av rubriken. Rubriken är dramatisk och i samspel med bild torde artikeln locka till läsning. Den mindre bilden fungerar

som ett slags komplement då den inte krävs för förståelsen av den stora bilden eller av rubriken. De hemlösa objektifieras i bilderna och framställs som passiva bakgrundskaraktärer. Då kamerans fokus finns hos de hemlösa i den stora bilden tillåts betraktaren snegla över prästens axel i förgrunden och granska de hemlösa och deras boplat. Prästen är vidare bildens subjekt och ger ett aktivt intryck, men också viss samhörighet med de hemlösa.

Vad gäller bildens samspel med text går det att konstatera att båda modaliteter har en liknande form. Dispositionen är dramatiskt uppbyggd, liksom den större bildens komposition. Dramatik tycks således vara den aspekt som framhävs. De hemlösa är objektifierade i bild och betraktaren behöver inte ingå i en slags kvasi-social relation med dem. De hemlösa kan sägas bli framställda på ett något utelämnande sätt då de befinner sig vid sin boplat. Beträktaren får därmed ta del av deras liv och livsstil utan att behöva ingå i en mer personlig relation med dem. Denna tvetydighet återkommer även i texten. I texten får betraktaren ta del av de hemlösas liv och leverne samt reflektioner kring detta samtidigt som de hemlösas deltagarroll ofta är objekt. I texten är prästens främsta deltagarroll agent, d.v.s. den som utför en handling, vilket kan sägas vara liknande funktion som finns i bilden. Trots att prästen är subjekt i bild delges inte läsaren någon djupare presentation av honom i texten. Läsaren delges inte prästens personliga erfarenheter eller känslor på samma sätt som de hemlösas. Bildens och textens form kan sägas ha gott samspel. Däremot blir de hemlösa objektifierade i bild samtidigt som de delger läsaren egna reflektioner och berättar om sin livssituation. Vad rör bildens och textens innehåll är samspelet på så vis något motstridigt.

SDS3 är den största artikeln på sidan, men får viss konkurrens av omgivande notiser. Den kontext SDS3 är satt i kan tyckas ge ett orättvist innehållsligt avtryck då de hemlösa kan komma att förknippas med det som notiserna rör sig kring, t.ex. missbruk och stölder. Bildkompositionen i SDS3 bygger till stor del på kontraster mellan passiv – aktiv, mörkt – ljus. Kontrasterna mellan mörkt – ljus återkommer i texten där ingressens svärta kontrar fetstilta frågor i artikelns senare del. På så vis skapas en visuell balans i artikeln som helhet.

I likhet med övriga artiklar som analyserats är den hemlösa kvinnans främsta deltagarroller i texten objekt och upplevare, medan de icke-hemlösa är främst agenter. I bild är de hemlösa passiva objekt medan de icke-hemlösa är subjekt. Vidare innehåller repliker från den hemlösa kvinnan dialektala eller talspråkiga drag, vilket gör att hon särskiljs från de intervjuade icke-hemlösa på ett liknande sätt som sker i bilden. De hemlösa personerna på bänken i bildens bakgrund är tillsynes håglösa och uttryckslösa – i texten framställs den intervjuade hemlösa kvinnan som tacksam över den läkarmottagning de hemlösa fått tillgång till och hon meddelar sitt känslotillstånd. Läsaren delges mycket privat information om den

hemlösa kvinnan, som t.ex. hennes drogmissbruk, hur många barn hon har och hennes framtidsvisioner. Trots att artikeln till stor del specificeras kring hennes privatperson nämns hon inte i rubriken och de hemlösa på bild är objektifierade och framställda som ”de andra”. De icke-hemlösa i bildens förgrund, bildens subjekt, saknar i texten ett personligt djup och framställs som platta. Bild och text uttrycker därmed olika tillstånd i SDS3.

SDS4 är satt i en kontext på sidan där den hemlöse mannens liv kan i viss mån tyckas förringas. Då mannen på bilden befinner sig på långt avstånd från betraktaren och ser ut att vara omedveten om att han fotograferas, behöver betraktaren inte ingå i en kvasi-social relation med honom. I bilden är mannen en objektifierad ”den andra”. Rubriken bestämmer tolkningen av bilden då det hade varit mycket svårt att förstå bilden utan rubriken. Denna nästan avståndstagande markering återkommer även i brödtexten.

SDS4 kan sägas ha två tematiska utgångspunkter: dels skildra händelsen, dels meddela den hemlöse mannens privatliv. I bild är mannen objektifierad medan texten delger läsaren privata uppgifter och mannens reflektion över sin tillvaro, så som antal år som hemlös, missbruk, arbetslöshet, att kyrkan är ett stort stöd, etc. Bilden styrker alltså inte den privata information som ges i texten utan i stället reducerar bild och rubrik mannen till en främling. Således är samspelet motstridigt.

I likhet med SDS4 är även SDS5 omgiven av reklam. Reklamen konkurrerar med artikeln om betraktarens blick och artikeln sammansmälter till viss del med omkringliggande komponenter. Vidare har rubrik, bildtext och bild ett gott samspel. Den hemlöse mannen på bild står närmst betraktaren, men det nära avståndet till trots knyter betraktaren antagligen socialt an till den icke-hemlösa bakom honom. Detta har sin orsak i minspelet och blick. Den hemlöse mannen är objektifierad i viss mån medan den icke-hemlösa studenten snarast har funktion som subjekt. Jämfört med SDS1-4 befinner den hemlöse mannen sig närmre betraktaren än den icke-hemlösa och bilden skiljer sig på detta sätt från de övriga som analyserats.

Vad gäller bildens samspel med text i SDS5 kan det anses vara gott. Den hemlöse mannen är objektifierad i bild, om än inte i lika hög grad som övriga hemlösa personer i SDS1-4, och i text har han främst funktion som objekt och upplevare. Då den hemlöse mannen i bild befinner sig på ett närmre avstånd är de privata uppgifter och upplevelser han delger läsaren i texten i bättre samspel med tillhörande bild. De icke-hemlösa aktörerna beskrivs något djupare jämfört med övrigt undersökningsmaterial vilket samspelar med funktionen i bild. Bilden kan sägas vara ett komplement till textens innehåll och vice versa.

8 Avslutande diskussion

Huvudsyftet med denna uppsats var att med kvalitativ metod analysera *om*, på *vilket sätt* och i *vilken utsträckning* text, bild och omgivande komponenter samspelar i Sydsvenska Dagbladet i artiklar som handlar om hemlösa personer. Min hypotes var att det skulle finnas en viss inkonsekvens i interaktionen mellan bild och text i undersökningsmaterialet, att bild och text väcker skilda reaktioner hos läsaren om de upplevs separat, samt att de hemlösa människorna porträtteras enligt den kanske gängse bilden av hur en hemlös person ser ut.

Resultatet för undersökningsmaterialet visade sig vara något disparat. Resultatet visade att bild och text ofta har en liknande form och liknande aspekter framhävs i de två modaliteterna. Vidare har objekten i bild till stor del deltagarroll som objekt eller upplevare i text, borträknat anföringsverb, och de som är subjekt i bild har främst deltagarroll som agent. Att de porträtterade personerna som är objektifierade i bild är hemlösa personer gör förhållandet komplext. Att både text och bild objektifierar de hemlösa, att de är porträtterade som ”de andra”, och att hemlösa individer svarar för kollektivet hemlösa skulle kunna leda till att läsaren omedvetet tar avstånd från dem. Trots objektifiering av de hemlösa i bild nämns ofta privata uppgifter, så som hur länge de varit hemlösa, familjeförhållanden, missbruk, etc., i texten. De hemlösa har även deltagarroll som agent, främst vid anföringar, samt som upplevare. Utformningen av sidan sätter dessutom i vissa fall de hemlösa i en kontext som möjligen understryker de fördomar som kan tänkas finnas. Bilderna kan således tyckas ge en snävare bild av de hemlösa medan texten ger ett mer nyanserat intryck. Samspelet kan därför anses något motstridigt.

Tidningen kan tyckas ha ett ansvar för hur dessa socialt utsatta personer porträtteras då den kan vara det främsta sättet för läsaren att möta hemlösa personer. Sydsvenska Dagbladet fungerar också som en slags hjälpare åt de hemlösa då tidningen uppmärksammar de problem som hemlösa människor upplever. Det torde vara lämpligt att personer som har en beklaglig livssituation framställs på ett icke objektifierande sätt. På så vis skulle risken för att fördomar befästs kunna minskas och de hemlösa skildras på ett sätt som inte fastställer en stereotyp bild. Vidare har Sydsvenska Dagbladet som nämnts en ambition att välja bästa bild, vilket är positivt ur en estetisk synvinkel. När det gäller att porträttera de hemlösa skulle det dock vara möjligt att sidosätta denna ambition till fördel åt att inte framställa hemlösa människor som ”de andra” och separerade från icke-hemlösa. I stället skulle den bild som bäst illustrerar innehållet i artikeln kunna användas. Följden skulle i längden kunna bli minskad stigmatisering av hemlösa personer.

Resultatet för denna studie baseras på artiklar ur Sydsvenska Dagbladet. Det vore av intresse att göra en liknande analys baserad på andra morgontidningar för att på så sätt kunna kartlägga hur väl bild och text samspelar i ämnen som rör utsatta människor. Det vore även intressant att genomföra en liknande analys som gjorts i denna uppsats där materialet utgår från icke-hemlösa i Sydsvenska Dagbladet. På så vis kan man undersöka om framställningen ter sig motstridig på liknande sätt som resultatet i denna uppsats pekar på eller ifall det är specifikt för ämnet hemlösa personer.

Litteratur

- Alinder, Gudrun, 1999: *Ord och bild i samverkan*. Rapport från projektet Svensk sakprosa nr. 28. Lund: Institutionen för nordiska språk.
- Andersson-Ek, Per, Andréasson, Kenth, Edwardson, Åke, 1998: *Göra tidning*. 4 uppl. Stockholm: Ordfront förlag.
- Carlsson, Sara, Thand, Marie, 2004: *Hemlösa kvinnor i massmedia*. C-uppsats vid institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Cornell, Peter, m.fl., 1988: *Bildanalys. Teorier, metoder, begrepp*. Stockholm: Gidlunds bokförlag.
- Evans, Harold, 1978: *Pictures on a page. Photo-journalism, Graphics and Picture Editing*. London: Heinemann.
- Fürstenberg, Claes, reporter och bitr. chef för Sydsvenska Dagbladets Malmöredaktion: muntl. Besök på Malmöredaktionen 070806.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, 2003: *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. 8 uppl. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Hedstigen, Lennart, nyhetschef, Sylvan, Camilla vik. nattchef: muntl. Studiebesök hos Sydsvenska Dagbladet 070801.
- Hellspong, Lennart, Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellspong, Lennart, 2001: *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Anja, 2002: *Tilltalande bilder. Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*. Stockholm: Atlas.
- Hirsch, Robert, 2000: *Seizing the light. A history of photography*. USA: McGraw Hill.
- Holmqvist, Kenneth, Wartenberg, Constanze, 2005: *The role of local design factors for newspaper reading behaviour – an eye-tracking perspective*. Lund University Cognitive Studies, 127.
- Holšánová, Jana, 1999: Olika perspektiv på språk och bild och deras samspel : Metodologiska reflektioner. I: *Alla tiders språk : En vänskrift till Gertrud Pettersson november 1999*. Red. Haskå, Inger, Sandqvist, Carin.
- Holšánová, Jana, Holmqvist, Kenneth, Rahm, Henrik, 2006: Entry points and reading paths on newspaper spreads: comparing a semiotic analysis with eye-tracking measurements. I: *Visual Communication*. Vol 5, nr. 1. Sage Publications.

- Holšánová, Jana, 2007: Användares interaktion med multimodala texter. I: *Ett vidgat textbegrepp*. Red. Gunnarsson, Britt-Louise, Karlsson, Anna-Malin. TeFa rapport. Stockholms universitet.
- Hultén, Maja, Johansson, Sofie, 2001: *Hemlös = trashank? En kvalitativ studie av Malmö kyrkliga Stadsmissions och Hemlösas förenings julkampanjer 1999 och 2000*. C-uppsats vid sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Kress, Gunther, van Leeuwen, Theo, 2006: *Reading images. The grammar of visual design*. 2 uppl. London och New York: Routledge.
- Ledin, Per, 1997: "Med det nyttiga skola vi söka att förena det angenäma..." : *Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare*. Rapport från projektet Svensk sakprosa nr. 14. Lund: Institutionen för nordiska språk.
- Ledin, Per, 2000: *Veckopressens historia del II*. Rapport från projektet Svensk sakprosa nr. 20. Lund: Institutionen för nordiska språk.
- Mediearkivet*: www.mediearkivet.se
- Melin, Lars, 2000: *Språk som syns. Om den grafiska formens samspel med verbalt språk*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Swärd, Hans, 2004: När de utsatta får en röst i medier. Den nordiska gatutidningsrörelsen. I: *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Red. Blomberg, Helena, m.fl. Lund: Studentlitteratur.
- Sydsvenska Dagbladet: *Om Sydsvenskan*. 070402.
<http://sydsvenskan.se/globalinfo/article93896.ece>
- Wenzelberg, Jan, kontraktsprost: muntl. Telefonsamtal 070714.

Textförteckning

SDS1: "Rena rama angiveribladet". Hemlösa tycker att Socialstyrelsens enkät är kränkande.

Stadsmissionen bojkottar den. I: *Sydsvenska Dagbladet*. 050626. Text: Mikael Bergstrand. Foto: Hussein El-Alawi. Redigering: Emma Persson.

SDS2: Kyrkan driver bort de hemlösa. Gatuprästen Bengt Ingvarsson: "Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle." I: *Sydsvenska Dagbladet*. 050907. Text: Olof Westerberg. Foto: Linda Axelsson. Redigering: Erik Laquist.

SDS3: Hemlösa fick läkarmottagning. I: *Sydsvenska Dagbladet*. 060504. Text: Bengt Arvidson. Foto: Lars Brundin. Redigering: Ola Rydkvist.

SDS4: Uteliggares tält eldades upp. I: *Sydsvenska Dagbladet*. 070131. Text: Bodil Brandoné. Foto: Patrick Persson. Redigering: Emma Persson Hennig.

SDS5: "Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute". Studenter bjöd stadens hemlösa på tält, en filt och kaffe. I: *Sydsvenska Dagbladet*. 070223. Text: Maria Zandihn. Foto: Håkan Røjder. Redigering: Emma Persson Hennig.

■ MIKAEL BERGSTRAND

Luffarspindeln – en riktig skräckis

MALMÖ. Sommarn kom till slut. Det får man väl ändå säga efter de senaste dagarnas riktigt behagliga väder, trots en och annan regnattack. Nu börjar semestertiderna på allvar. En del flyr stan, andra stannar kvar och kan förhoppningsvis njuta av sol, vind och vatten på någon av Malmös många fantastiska badplatser.

Men allt är inte bara ljus. Det finns mörka hot på sommarhimlen. Och då tänker jag inte på Sten "Taxi" Jonssons väntade emansinvasion av Ribersborgsstranden iklädd tangabadbyxor och med en dunk matolja i hand. Det är för övrigt en av mina absoluta favoritsketcher från humorserien med Hipp Hipp-gänget; när den väldige mannen oljar in sin dallrande mage i hettan för att så småningom explodera och förvandlas till ett gigantiskt popcorn. Säg vad man vill om profilen "Taxi", men bjuda på sig själv det kan han i alla fall.

Jag tänker inte heller på risken för att min absoluta glässfavorit Tip top, som äntligen har gjort come back, kommer att vara slut när jag har pinat mig igenom hela kioskkön och det är min tur.

Jag tänker inte ens på risken att ännu en gång bli anklagad för att skriva en röda-tråd-lös och svamlade sommarkrönika (Jag inbillar mig nämligen att såväl läsare som kronikörer kan må bra av lite svammel ibland, insprängt mellan alla seriösa och allvarliga ämnen.)

Nej, jag tänker på spindlar. Närmare bestämt på de monster som nu har intagit den konstgjorda ön Pepparholm och som hotar att sprida sig till fastlandet. Om de inte redan har gjort det. Giftspindeln lär vara aggressiv och kan orsaka stora sår som det tar upp till ett halvt år att läka. Den har ännu inte något svenskt namn, men i USA är den känd som Hobo Spider (luffarspindel ungefär) och heter på latin Tegenaria agrestis.

Nu tillhör jag lyckligtvis inte spindelfobikerna, men det betyder ju inte att jag ser fram emot att vakna i sommarsången i sällskap med luffarspindeln. Hur gynnaren har tagit sig till Pepparholm är det ingen som riktigt vet, men man misstänker att den har hamnat där med hjälp av vinden. På den konstgjorda ön har den ludna (!) och upp till sex centimeter stora giftspindeln inga naturliga fiender. Så det lilla bestånd på cirka tio exemplar som observerats kan alltså utan konkurrens föröka sig till det mångdubbla. Nu i sommar är den som mest aggressiv, när hanen ger sig ut på jakt efter en hona. Ett bett av luffarspindeln kan förutom svårärliga sår ge plågsam huvudvärk, synrubbingar, trötthet och ledvärk.

Ser ni vart jag är på väg? Lägga till lite suggestiv musik, en rejäl nypa genmutafion och en bekymmerslös sommarslumrande stad som Malmö och vi har alla ingredienser som behövs för en riktigt läskig skräckfilm.

Tänk tanken att Öresundståget får ett driftstopp på Pepparholm och några åttafotiga fripassagerare smyger ombord och reser vidare in till Malmö central. Sen är det bara en tidsfråga innan de har vandrat vidare ut till Ribersborg och så ligger Sten "Taxi" Jonsson där i den dallrande hettan och vrider sig i plågor. Och önskar att han var ett popcorn.

Och alla andra rusar från stranden i skräck och barrikaderar sig bakom stenen med minnesplattan över MFF-ikonen Bosse Larsson intill grusplanerna. Tänk så trängt det kommer att bli där.

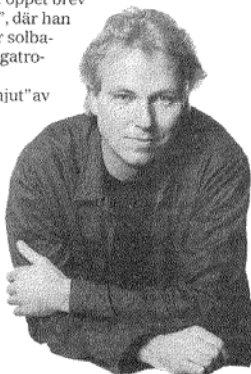
Och tänk sen när spindeln har muterats ytterligare och slagit en järning runt Malmö. Ilmar inför undantagstillstånd och skol(k)kommunalrådet Agneta Eriksson beslutar att höstterminsstarten senareläggs och att man inför spindelkunskap som ett nytt, obligatoriskt ämne i undervisningen. Turning Torso skärper sin säkerhet inför inflyttningen och placerar ut spindeldetektorer vid entrén. Ett nytt Spi-ndelparti bildas för att tillvarata de bland allmänheten hatade spindelarnas intressen. Kulturkommunalrådet Lynn Ljungberg driver igenom ett omdebatterat beslut som för all framtid bannlyser alla föreställningar av "Spindelkvinnans kyss". Sten "Taxi" Jonsson, som nu har återhämtat sig något från spindelattacken på Ribersborg, skriver ett öppet brev i Sydsvenskan "till mänskligheten", där han deklarerar sitt beslut att aldrig mer solbada offentligt. Han donerar sina tangatrosor till IFK Malmö.

Såja, det var det. Gå nu ut och "njut" av sommaren. Själv tar jag semester några veckor. Inläst i garderoben, utrustad med ett batteri av Radar och alla andra tänkbara medel för insektbekämpning.

Kanske ses vi igen.

Mikael Bergstrand

mikael.bergstrand@sydsvenskan.se

"Rena rama angiveribladet"

Hemlösa tycker att Socialstyrelsens enkät är kränkande. Stadsmissionen bojkottar den.

MALMÖ. Socialstyrelsens kartläggning av hemlösa i Sverige får svidande kritik.

Stadsmissionen i Malmö har valt att inte medverka och de hemlösa själva upplever frågeställningarna i enkäten som djupt integritetskränkande.

– Det här är rena rama angiveribladet. Man kartlägger människor ovanför deras huvuden på ett sätt som för tankarna till Tyskland på 1930-talet, säger Tomas Lundqvist, hemlös och ordförande i Buffert, en förening som bevakar de hemlösas intressen.

Socialstyrelsen gör sin kartläggning på uppdrag av regeringen och har skickat ut sammanlagt 25 000 enkäter till myndigheter och frivilligorganisationer som kommer i kontakt med hemlösa.

Privata frågor

Räkningen gäller vecka 17 i år och formuläret omfattar 22 mycket detaljerade och privata frågor som rör exempelvis sjukdom, inkomstkälla, barn, missbruk, partner och tvångsåtgärder.

Det som främst upprör kritikerna är att enkäten inte är ställd direkt till de hemlösa utan till "uppgiftslämnare". Det talas genomgående om "personen" och den sista frågan lyder "Har personen varit delaktig vid ifyllandet av formuläret?"

När vi frågade våra besökare om de ville att vi skulle svara så de bestämt nej. Och eftersom de hemlösa är våra uppdragsgivare kan vi inte svika deras förtroende, säger Karin Eskilsson, verksamhetschef på Stadsmissionshälsan.

Formuläret bygger på en fördomsfull syn på de hemlösa. Genom att inte vända sig till dem omyndigförklarar man människor som är lika skriv- och läskunniga som alla andra, säger Karin Eskilsson.

Tomas Lundqvist är också mycket hård i sin kritik:

FOTO: HUSSEIN EL-ALAWI

Hemlöse Tomas Lundqvist är mycket kritisk mot socialstyrelsens kartläggning av hemlösa. "Integritetskränkande angiveri", säger han.

– Man har i löndom gått ut till folk inom myndigheter och organisationer och uppmanat dem att bli angivare. Det är djupt integritetskränkande och de flesta hemlösa vet inte ens om att de kartläggs.

I och med att Stadsmissionen i likhet med de andra frivilligorganisationer inte deltar i undersökningen kommer statistiken över antalet hemlösa att bli missvisande, framhåller Karin Eskilsson.

– Under mätveckan hade vi 150 besökare. Bara ett tjugotal av dem hade samma vecka kontakt med socialen och kommer därmed med i statistiken. De andra räknas inte alls.

Avidentifierar hemlösa

Annika Remaeus, utredare på socialstyrelsen och en av dem som har sammanställt enkäten, tar kritiken på allvar.

– Jag har den fullaste respekt för dem som inte vill delta. Men vårt syfte har aldrig varit att peka ut personer utan att belysa den här utsatta gruppens behov. Det är också därför frågeformuläret är så pass omfattande.

Annika Remaeus betonar att en kodning av personnumren avidentifierar de hemlösa som ingår i kartläggningen. Hon medger dock att inventeringen i exempelvis Malmö kan bli

missvisande på grund av Stadsmissionens bojkott.

– Det är en fråga vi får hantera och ta hänsyn till när rapporten skrivs. Och om bortfallet blir för stort får vi tänka om inför kommande kartläggningar, säger Annika Remaeus.

Att enkäten inte vänder sig till de hemlösa personligen förklarar hon med att det är en svår grupp att nå och att svarsfrekvensen då skulle ha riskerat att bli för låg.

Det är ett argument som inte håller, menar Karin Eskilsson.

– Vi har i många tidigare sammanhang hjälpt forskare och då aldrig haft några problem att motivera våra besökare att medverka. Det handlar om att bemöta människor med respekt. Hade socialstyrelsen utnyttjat vårt förtroendekapital och begränsat frågeformuläret är jag övertygad om att de flesta hade ställt upp, säger hon.

Text:

Mikael Bergstrand

mikael.bergstrand@sydsvenskan.se

Fotnot. Vid socialstyrelsens senaste kartläggning av hemlösa i Sverige 1999 räknades drygt 8 400 personer in. Kartläggningen som nu pågår ska presenteras i en rapport i januari nästa år.

Demenspatienter fångas upp i nytt projekt

MALMÖ. Patienter under 65 år som drabbas av demenssjukdomar ska fångas upp av ett nytt vårdkedjeprogram.

Mellan sex och tio patienter under 65 år drabbas varje år av demenssjukdomar i Malmö. Siffran är så låg att det gjort det svårt för varje stadsdel att ta hand om denna patientgrupp. Neuropsykiatriska kliniken

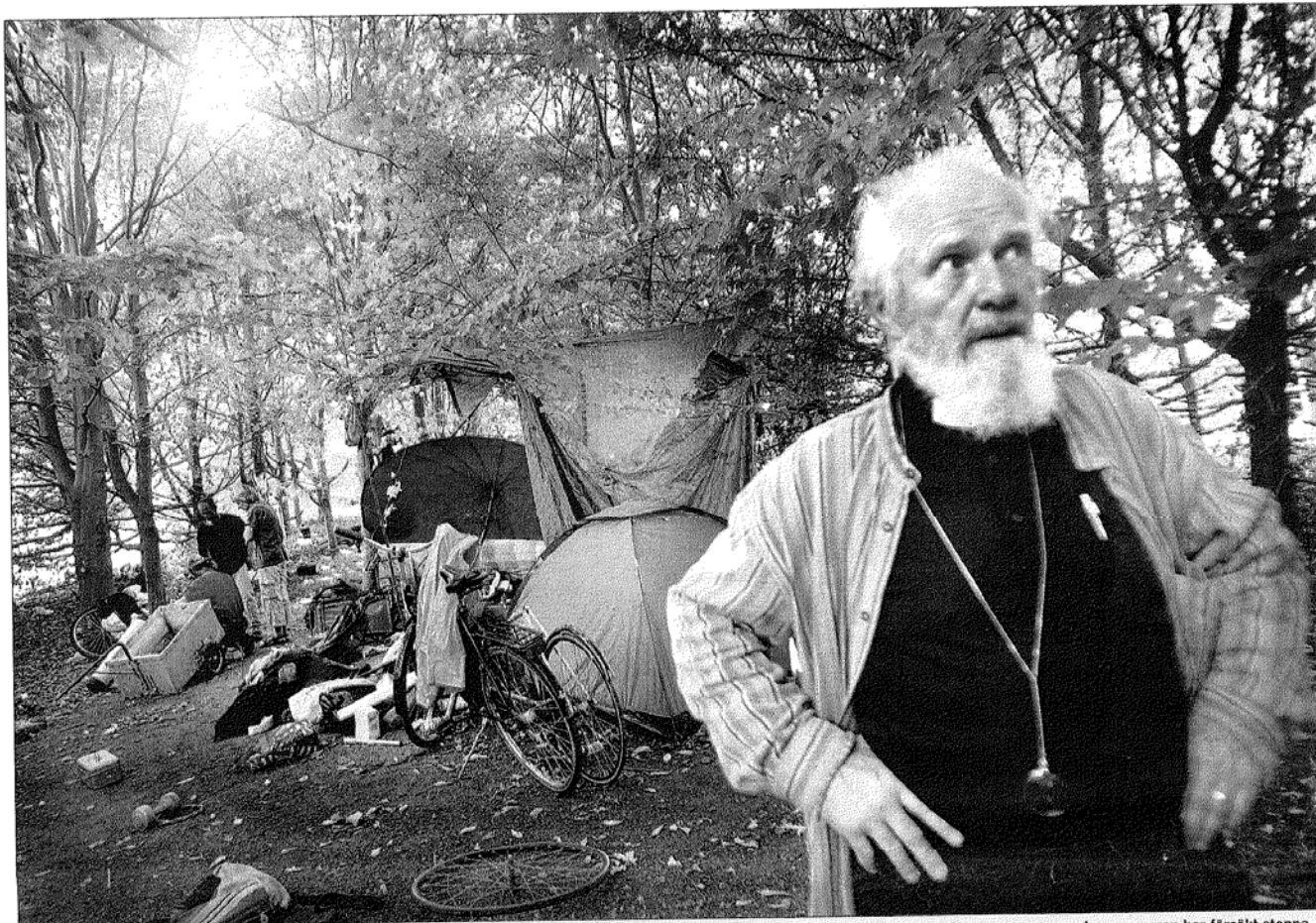
på Universitetssjukhuset Mas har därför tagit fram ett nytt system som ska fånga upp nyinsjuknade.

– Genom ett datasystem kan vi identifiera yngre patienter med demenssjukdomar och sätta in åtgärder i ett tidigt skede, säger Sassa Persson, sjuksköterska på Neuropsykiatriska kliniken.

Projektet går under namnet Genombrott och har arbetats fram i samarbete med Sveriges kommuner och landsting.

En viktig del av vården består av patientträffar på kliniken. Där får patienter och närstående träffa andra i samma situation.

Andreas Perer

"Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle när problemet med hemlöshet ska lösas med traktorer", säger gatuprästen Bengt Ingvarsson som under sommaren har försökt stoppa kyrkogårdsförvaltningens snabba sanering av området.

Kyrkan driver bort de hemlösa

Gatuprästen Bengt Ingvarsson: "Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle."

MALMÖ. De har levt i tält och under presenningar i en skogsdunge vid Östra kyrkogården.

I går förlorade åtta hemlösa sina provisoriska bostäder när kyrkogårdsförvaltningen tog hjälp av polis och en saneringsfirma.

– Jag trodde att kyrkan var en hjälpare, säger Stefan Johansson, hemlös sedan 15 år.

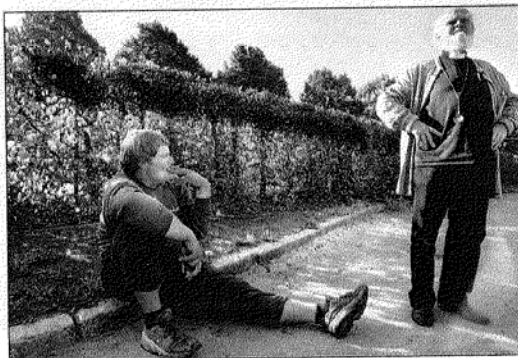
För att se tälten måste man huka under träden. Ändå har de hemlösa dragit till sig uppmärksamhet.

– Visst har vi hämtat vatten inne på kyrkogården och ibland har vi eldat sopor, säger Stefan Johansson.

Tältlägret ligger på kommunal mark som arrenderas av Svenska kyrkan. I torsdags kom kravet på snabb avflyttning genom ett besök av personal från kyrkogårdsförvaltningen.

– Vi fick veta att traktorerna skulle komma på tisdag och att vi måste vara borta då, säger Stefan Johansson.

Larmet gick till Malmö stads-

Medan hans provisoriska hem i skogsdungen saneras, tar bostadslöse Stefan Johansson en cigarett. "Jag ger inte fem öre för kyrkan efter det här," säger han. Saneringen övervakas av gatuprästen Bengt Ingvarsson från Stadsmissionen, som på alla sätt har försökt hitta en mer human avveckling av boendet vid Östra kyrkogården.

mission. Därför fanns gatuprästen Bengt Ingvarsson på plats när saneringsfirman Ocabs män i går morse gick in bland bråten mellan silvergranarna. Bengt Ingvarsson är mycket förvånad över hur kyrkans egen förvaltning har valt att hantera problemet.

– Jag ringde kyrkogårdsförvaltningen för ett par veckor se-

dan. Jag tyckte att de skulle ställa hit en container för att få bort skräp och bråte. Då fick jag veta att det skulle bli för dyrt, säger han.

Vana att flytta

Men under tiden planerade förvaltningen för en mycket dyrare lösning för området.

– Mitt enda mål var att ge de

boende ett par månader på sig att själva lösa upp det här området. Det är ett stort misslyckande för kyrka och samhälle när problemet med hemlöshet ska lösas med traktorer, säger Bengt Ingvarsson.

Bland kvistar och multnande löv ligger resterna av brända kablar, tomma läskflaskor och batteridrivna radioapparater. Dungens befolkning försöker få så mycket som möjligt på cykelkarror och i väskor. De är flyttvana.

– Jag bodde vid bunkern nere vid Västra hamnen. När den skulle rivas för seglingstävlingarna fick jag flytta därifrån, säger Stefan Johansson.

"Det är beklagligt"

Enligt kyrkogårdsförvaltningens driftschef Ingemar Petersson var sanering den enda lösningen.

– Tälten har varit ett stort bekymmer i minst ett år. Vi har fått brev från kringboende och samtal från kyrkogårdsbesökare, säger han.

Att saneringen och avhysningen skedde med bara ett par dagars varsel beror enligt Ingemar Petersson på olyckliga omständigheter.

– Vi måste ha framförhållning mot entreprenörer som är beredda att utföra ett sådant här arbete och vi måste kontakta polisen. Det är beklagligt att det har skett nyinflyttning i området medan vi planerade, säger han.

Församlingen visste inget

Marken tillhör alltså kyrkan. Den här delen av Östra kyrkogården ligger i St Pauli församling. Men församlingen har inte tillfrågats inför utrymningen.

– Jag visste inte ens att det bodde människor där, säger kyrkoherde Mats Nyberg.

Är det rätt att avvisa hemlösa på kyrkans mark?

– Jag tycker att man kan ställa högre krav på Svenska kyrkan än på andra markägare. Det här är ett problem som inte går att sopa bort. Jag tycker det borde skapas en plats med fungerande toaletter och sophantering, där det är tillåtet att tälta, säger kyrkoherde Mats Nyberg.

Text:
Olof Westerberg
olof.westerberg@sydsvenskan.se

Foto:
Linda Axelsson
linda.axelsson@sydsvenskan.se

Sjukvårdsstriktets ordförande Britt-Marie Lundqvist kramade om Ugglans föreståndare Monica Qvennerberg.

Hemlösa fick läkarmottagning

LUND. Lunds hemlösa fick på onsdagen en egen läkarmottagning. Varje onsdagsförmiddag mellan klockan 10 och 12 kan de träffa en läkare i ett litet rum på församlingshemmet Ugglan.

Svenska kyrkans diakoniconcentral på Råbygatan har länge varit en trygg punkt för de hemlösa i Lund.

–Trygghet är halva boten. Detta är hemmaplan för de flesta hemlösa och då kan man säga att vi gör hembesök, sa Arne Jakobsson, verksamhetschef på vårdcentralen Södertull som ska bemanna den lilla läkarmottagningen.

Vid invigningen talade sjukvårdsstriktets ordförande Britt-Marie Lundqvist liksom Ugglans föreståndare Monica Qvennerberg:

–Många av våra gästers oregelbundna liv gör att de sköter sin hälsa dåligt, framför allt vintertid. Vi har kunnat ge vila, värme och mat, men inte sjukvård. Nu kan vi det, sa Monica Qvennerberg.

Carina Nyström har varit hemlös till och från i tio år och är en av Ugglans trogna besökare. På onsdagen klippte hon invigningsbandet till den nya läkarmottagningen. Sydsvenskan fick en pratstund med henne.

Vad betyder läkarmottagningen för er hemlösa?

–Det betyder mycket för många av oss. Vi har en stämpel

på oss som missbrukare och sjukvården ser ofta ner på oss.

Hur menar du?

–Det är svårt att förklara, man bara känner det. Vi går ju liksom inte till läkaren för en spåge i fingret. Ofta är det allvarigare saker.

Räcker två timmar i veckan?

–Det är alltid en början.

Vad betyder Ugglan för dig?

–Gemenskap. Ugglan är samlingspunkten för många hemlösa. Här äter vi frukost och lagad mat, även på söndagarna. Här kan vi duscha och tvätta kläderna. Vi har våra tjejtäffar och killträffar och själv har jag fått arbetsträna, både här och på Uggletorpet ute på Kävlingeåven.

Betonas det kyrkliga i verksamheten?

–Nej, jag känner inget tryck att man måste vara troende.

Din dotter Ulrika är här idag, har du fler barn?

–Ja, jag har en son och två döttrar. De är 24, 19 och 17 år.

Vad är viktigast för dig just nu?

–Att få ett eget boende. Får jag en adress och blir folkbokförd kan jag också få behandling för mitt amfetaminmissbruk.

Text:
Bengt Arvidson
bengt.arvidson@sydsvenskan.se

Foto:
Lars Brundin
lars.brundin@sydsvenskan.se

Ingrid Nathell
ingrid.nathell@sydsvenskan.se

Affischering polisanmäld

LUND. En bostadsrättsförening på Väster har lämnat in en polisanmälan om olaga affischering.

Inför första maj har ett politiskt ungdomsförbund satt upp affischer på papperskorgar och elskåp.

Föreningen kontaktade ungdomsförbundet, som tog bort affischerna, men klisterfläckarna finns kvar enligt anmälan.

Maskin stals på bygge

LUND. På tisdagen upptäcktes ett inbrott på en byggarbetsplats på Järnåkravägen. På området, som är inhägnat med staket, stals en jordstamp.

Missbrukarvården får mer resurser

LUND. Universitetssjukhuset får sannolikt tio miljoner kronor extra i år.

Pengarna ska bland annat förstärka på avgiftningen och Subutexbehandlingen.

Även mödrhälsovården och ett nytt kompetenscentrum för patienter med depression, psykios och adhd ska få extra anslag.

Pengarna kommer från Region Skånes sjukvårdsnämnd,

och också räknar med att kunna anslå extra pengar till sjukhusen i Malmö, Kristianstad och Helsingborg. Totalt handlar det om 127 miljoner kronor ur sjukvårdsnämndens "anslag till förfogande". Det är ledningen för Universitetssjukhuset som sammanställt en lista på åtta prioriterade områden. Utöver de redan uppräknade handlar det om:

- Ett team för behandling av pa-

tienter med emotionell instabil personlighetsstörning.

- Bensärspatienter.
- Urogynekologiskt centrum.
- Ny behandling och nya cytostatikamedel inom cancersjukvården.

Sjukvårdsnämnden tar ställning till förslaget på sitt möte den 9 maj.

Pia Rehnquist

Gränsen för dålig lukt spikas

LUND. De boende på Gunnesbo ska inte drabbas av luktstörningar från organiska lösningsmedel på Alfa Laval.

Det säger miljöförvaltningen i Lund i sitt yttrande över länsstyrelsens förslag till slutliga villkor

för anläggningen. Ärendet har valsat fram och tillbaka mellan myndigheterna i flera år och den 9 maj ska politikerna i Lunds miljönämnd få säga vad de tycker. Miljöförvaltningen tycker att

gränsen för luktstörningar ska gå vid Rudeboksvägen som ligger 150 meter från Alfa Lavals utsläppspunkt.

Närmaste bostadshus ligger ytterligare cirka 50 meter bort från anläggningen.

Vattenspump försvann med tjuvarna

GENARP. Under den gångna helgen begicks ett inbrott i ett fritidshus i Bränneröd utanför Genarp. Tjuvarna eller tjuvarna försökte ta loss braskaminen, men misslyckades. Däremot skruvade man loss en vattenspump och en elcentral och försvann med dem.

Byaordförande blev omvald

DALBY. Bo Palmaer omvaldes som ordförande när Dalby byråd höll sin byastämna. Övriga i styrelsen är Marie Sjödin, Kjell-Ake Roos, Lars-Göran Hansson (ny), Birgitta Mårtensson (ny) och Ingrid Lindgren.

"Vad är det för galningar som eldar upp våra hem?" undrar Anders Karlsson, här vid resterna av sitt tält.

FOTO: PATRICK PERSSON

Uteliggares tält eldades upp

BELLEVEUE. Anders Karlsson, 54 år, är förbannad. Han är uteliggare sedan flera år och har haft det ordnat för sig i dungen bakom Belleveustadion.

Men när han kom "hem" igår kväll var bostaden uppbränd.

– Vad är det för en galning som eldar upp våra hem? säger han. Det är många uteliggare som har fått tält och husvagnar förstörda under de senaste två åren. Tänk om jag hade legat här. Det är ju mordbrand.

Anders Karlsson är riktigt arg, för han tycker att han har hållit en låg profil, inte varit i vägen för folk och inte stört. Han är inte missbrukare utan har skött sitt, men han har legat på de sociala myndigheterna för att få ett ordnat boende, säger han.

– Jag är fast i en ond cirkel. Har man inget jobb får man ingen bostad och har man ingen bostad får man inget jobb. Jag fick en blodpropp och förstörde ett finger så jag har försökt få pension, men det gick inte. Fast egentligen ville jag inte, jag skulle ändå helst vilja jobba.

Han återkommer till vad kyrkan betyder för

honom. Där har han fått hjälp, värme, mat och omtanke. På tisdagen fick han ett stormkök, kaffekanna och kaffe som han förvarade i sin bostad.

– När jag cyklade hem på kvällen tänkte jag på hur gott det skulle bli med eget hemlagat kaffe, säger han. Och så var allt förstört. Det är bittert.

När det blir ljus ska han ut och vädja om hjälp igen. Han hoppas få tag på ett annat tält.

– Jag behöver klara mig till den 1 april för då har soc lovat mig en lägenhet.

Bodil Brandone
bodil.brandone@sydsvenskan.se

Semifinal nästa för Backaskolan

MALMÖ. Backaskolan vann över Fridhemsskolan i sista kvartsfinalen av Vi i femman. Nästa torsdag möter de tävlande eleverna från klass 5A, Hector Wall, Victor Sandegård och Selma Roslund, ett lag från Järnkraskolan i Lund i semifinal. Därefter blir det final och regionfinal för lagen som vinner. Samtliga matcher sänds direkt i P4 Radio Malmöhus med start klockan 17. Tisdagens match mellan de två Malmöskolorna blev jämn. Backaskolan vann med 16 poäng mot Fridhemsskolans 14.

Bilskojare dömda till fängelse

MALMÖ/GÖTEBORG. Bilskojarna sa att de agerat mälvakter för andra. Men inga namn kom fram och de två Malmöborna, 35 respektive 28 år, dömdes till fängelse av Göteborgs tingsrätt. Genom att ha kontaktat bilsäljare, lurat i dem att de varit seriösa representanter för en bilfirma och sedan lovat att betala när bilen har sålts igen, lyckades de lura tretton bilägare i Göteborgsområdet på över en miljon kronor. På tisdagen kom domen – fängelse i två respektive ett år och två månader för grovt bedrägeri.

Kan hyresgäster sänka sina värmekostnader?

Det är dyrt att värma upp lägenheter och hyreshus med fjärrvärme. Kan en vanlig hyresgäst påverka kostnaderna och därmed få lägre hyra? Hyresgästföreningen bjuder in till debatt ikväll (31 januari) klockan 18.30.

Medverkande: Kommunalrådet Anders Rubin (s), Malmö stad, ÄF, Eon och Sysav.

Plats: Folkets hus, Olof Palmes plats, Malmö.

Välkomna!

Frågor besvaras av Kenneth Gustavsson, 0704-71 43 14.

 Hyresgästföreningen
Vår storlek. Din styrka!

Handla i Slottsstaden

Butiken är fylld med spännande vårnyheter

t ex från våra nya märken Ticket to heaven

Helly Hansen • Reima-skor • Schisser

Molo • Ida T • Katvig

GRODAN & KANINEN

Barnkläder 0-10 år

Regementsgatan 52 Kronprinsen. 040-91 09 90. www.grodanokaninen.se Mån-fre 10-18, lör 10-15

Mexx • Esprit • LabandLilla Anna • Reima • Didriksons • MeToo • EJSikkeLej • Cheygnon • Lego • Fixoni • Kidzone • Nowall • Lollipop mfl

SLUTREA

Regementsg 17 | MALMÖ | Tel 040-26 26 20 | ÖPPET: Vardag 10-18, Lördag 10-13

SIEMENS Surpresso S75

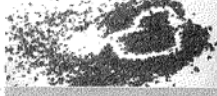
Helautomatisk
Espressomaskin
Pianosvart

9995:-
Ord 11995:-

**EGEN KAFFEIMPORT
DIREKT
FRÅN
ITALIEN!**

Miscela
D'Oro i tre
olika sorter.

Vi har tillbehören till
espressomaskiner ex.
filter, kalktabletter mm.

SIEMENS
Surpresso compact

Nyhet

Helautomatisk
espressomaskin
Inbyggd kvarn,
Kompakt design

4995:-

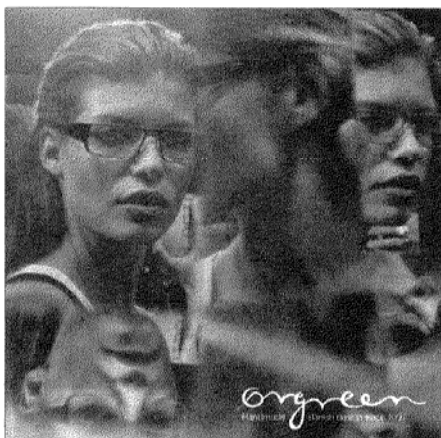
Ord 5995:-

**Rak
Specialisten**

Möllevångsg. 34, 040-12 07 70
mån-fre 10-18 längfred 10-14
Köpenhamnsv. 13, 040-26 38 56
mån-fre 9-17 lunch 12-13 lörd stängt

AUKTORISERAD SERVICEVERKSTAD • FINANSIERING • PERSONLIG SERVICE

Vinjetten återkommer den 28/2. Ring 040-28 17 13 för mer info.

VI GÖR INLÄGG**BEKVÄMA SKOR**Regementsg.8/Davidshälsing, Tel. 040-611 48 70
Vardagar 10-18, Lördagar 10-14**Specialvisning Örgreen**

I dag och i morgon lördag visar vi alla de senaste modebågarna från Danmarks nya stilikon Örgreen i vår butik på Kronprinsen. Kom in och prova det senaste bågmodet. Välkommen till Synsam – En Riktig Optiker!

LINDGREN SYNSAM · KRONPRINSEN · MALMÖ · 040-393950
DJÄKNEG. 28 · MALMÖ · 040-33 07 40 SÖDRA FÖRSTADSG. 59
MALMÖ · 040-33 07 30 · HANSACOMPAGNIET · MALMÖ
040-6611690 · MELLANG. 57 · SKANÖR · 040-471882
CB FRIISG. 9 · TRELLEBORG · 0410-12680 · SYNSAM KULLAGATAN
KULLAG. 31 · HEISINGBORG · 042-13 29 80/00

Letar du jobb?

Gå in på Sydsvenskan.se

SYDSVENSKAN **”Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute”**

Studenter bjöd stadens hemlösa på tält, en filt och kaffe.

MALMÖ. Tio tält. En stor värmande filt att sitta på. Kaffe, kakor och korv.

Det bjöd tre studenter från Malmö högskolas medie- och kommunikationsprogram de hemlösa på i Raoul Wallenbergs park under gårdagen – trots snökaos. Syftet var att uppmärksamma den försämrade situationen för hemlösa.

Johan Hansson, Hampus Isacson och Erik Åkesson hämtade inspirationen från den franska organisationen Les Enfants de Don Quichotte som i slutet av förra året satte upp ett stort antal tält för hemlösa i Paris.

– Egentligen hade vi tänkt satsa på att göra det här större, men när vi inte fick några sponsorer var vi tvungna att göra det lite mindre, säger Hampus Isacson.

Till slut ställde dock Lions Malmöhus upp med ett bidrag.

Projektet kallar studenterna ”De glömda”. Hampus Isacson hoppas på att folk uppmärksammar evenemanget och att andra städer blir inspirerade till att göra något liknande.

– Det här är ett problem som inte får ignoreras och vi ställer oss gärna till förfogande ifall det skulle behövas, säger han.

Till evenemanget i Raoul Wallenbergs park hade studenterna även

FOTO: HÅKAN RÖJDER

Hampus Isacson har precis serverat en värmande kopp kaffe åt Kalle Bladh – en av många hemlösa i Malmö.

bjudit in politiker. Men ingen kom.

Enligt den sista årliga räkningen uppgick antalet hemlösa i Malmö till 849 personer. Siffran har aldrig varit högre.

– Jag tycker det är sorgligt att politikerna inte bryr sig mer än vad de gör. De kunde ju åtminstone sätta upp lite fler värmestugor, säger Kalle Bladh.

Han har själv varit hemlös i nitton år och säger till Sydsvenskan hur viktigt det är att folk förstår att det är något som kan hända vem som helst.

– Det är ett rent helvete att tvingas ligga ute. Men det kan också hända

både de rika pamparna likväl som din granne. Eller dig själv. Det kan gå i ett nafs. Helt plötsligt har man förlorat allt.

Kalle Bladh har redan lagt beslag på ett av tälten – och den stora sköna filtten.

– Det gäller att vara snabb. Och det är aldrig något man får för mycket av. Tyvärr är det ganska vanligt att ens saker blir stulna eller uppeldade, säger han.

Text:

Maria Zandih

maria.zandih@sydsvenskan.se

sydsvenskan.se/marknadsplatsen

040 MALMÖ**Art Decor**

När du väljer det dekorativa måleriet.
Ring oss!
Mariedalsvägen 51
Tel 92 58 00, 0707 42 62 25

Dekormåleriet i Malmö

Vi utför allt från vanligt till avancerat dekorativt måleri.
Ådring och marmorering.
Design och färgsättning kostnadsfritt.
Beckasingatan 17
Tel 0762 21 20 74
www.dekormalerietimalmo.se

JC Måleri

Utför allt inom måleri såväl invändigt som utvändigt.
Västergatan 35 SKURUP
Tel Jonas 0708 24 28 14

MÅLARNÄ i Malmö AB

Allt inom byggnadsmåleri - lägenheter.
Kontor - Villa - Fönstermålning
Fast pris - Kvalitet - Garanti
Tel/Fax 22 45 68, 0705 10 04 53
www.ksmalarna.se
info@ksmalarna.se

Rosvalls Måleri AB

Måleri som tål att synas.
Med i Södra Skånes Målaremästareförening
Tegelbruksvägen 233
Tel/Fax 54 78 15
0708 41 41 53

Stefan Malms Måleri

Vi utför allt inom måleri och tapetsering.
In- som utvändigt målning.
Tel Stefan 0708 30 77 89
Mathias 0702 29 49 66

Syd Måleri i Malmö AB

Nu är det dags att börja tänka på utvändigt målning.
Borrgatan 3 Tel 18 52 00
office@sydmaleri.se

040 HÖLLVIKEN

Lundins Måleri AB
Målning ute och inne.
Tel Tommy 0706 45 72 95

040 LOMMA

Swedish Paintwork AB
Aukt. fönsterunderhåll samt övrigt inom måleri.
Tel 0731 84 49 80
swedish.paintwork@telia.com

0410 TRELLEBORG

Nilsson Måleri i Trelleborg AB
Allt inom måleri.
Kaprifolvägen 1
Tel 487 00

046 LUND

Sandå Måleri AB
Allt inom måleri.
Tel 046 13 51 10
www.sanda.se
benny.holmberg@sanda.se

0415 HÖRBY

Thörnkrantz Måleri
Vi utför allt inom måleri både in- och utvändigt.
Tel 0415 504 62
Thomas 0706 66 15 85

046 STAFFANSTORP

Dentz Måleri
Allt inom måleri, in- och utvändigt.
Rudolf Bååts väg 6
Tel 25 41 70
Johnny 0707 87 06 08

046 SÖDRA SANDBY

Jimmy Andersson's Måleri
Jimmy Norgren
Om- och nybyggnadsmåleri med kvalitet.
Fax 520 03
Tel 070 55 36 566

Nästa införande 23 mars. Boka din annons hos Sydsvenskan Innovator, Anita Carlström, tel 046 23 04 41 – 200 000 boende i villa och bostadsrätt väntar!